

704/143

Smaaskrifter til Oplysning for Kristne,

udgivne af

Prof., Dr. Fredrik Nielsen.

V, 1.

ERE JØDERNE
GUDS UDVALGTE FOLK?

AF

FRANZ DELITZSCH.

29

16

KJØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1890.

103

Se omstaaende Side.

100/157

Paa KARL SCHÖNBERGS Forlag er udkommet:

JUNG-STILLING.

ET KRISTELIGT LEVNEDSLØB.

FREMSTILLET AF

RICHARD PETERSEN.

MED ET BILLEDE AF JUNG-STILLING.

INDHOLD:

1. Indledning. — 2. Barndomsdagene. — 3. Første Vandreaar. — 4. Senere Vandreaar. — 5. Studeringsaar. — 6. Læge i Elberfeld. — 7. Professor i Kaiserslautern og Heidelberg. — 8. Første Aar i Marburg. — 9. Epokegjørende Skrifter. — 10. Senere Aar i Marburg. — 11. Sidste Leveaar i Heidelberg og Karlsruhe. — 12. Slutning.

3 Kr. 25 Øre, indb. 4 Kr. 50 Øre.

ERE JØDERNE
GUDS UDVALGTE FOLK ?

AF

FRANZ DELITZSCH.

KJØBENHAVN.
KARL SCHØNBERGS FORLAG.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1890.

Dette lille Skrift er i Fjor udgivet som Nr. 22 af de Smaaskrifter, *Institutum Judaicum* i Leipzig har udsendt. Oversættelsen skyldes Hr. cand. theol. F. Munck.

Af alle de Anker, som rettes mod Jøderne, er ingen vægtigere og tilsyneladende mere berettiget end den, at de betragte sig selv som noget Større og Bedre end andre Mennesker. Alle de Egenskaber, som gjøre Jøderne saa ubehagelige for andre, blive først i Forbindelse med dette Krav utaalelige. At denne nationale Adelsstolthed er uforenelig med de humane Principer, som danne det moderne Retssamfunds sædelige Grundvold, er Antisemitismens vigtigste Bevisgrund.

Ganske vist har der hævet sig jødiske Røster, der tilbagevise denne Anke som uhjemlet nutildags, idet de hævde, at Paastanden om at være Guds udvalgte Folk vel var Grundtanken i den gamle Jødedom, men forlængst har ophørt at indtage en Plads blandt de nuværende Jøders religiøse Forestillinger. Men dette er en Fornægtelse af det virkelige Forhold, som beror paa et Selvbedrag. Tilvisse gives der Jøder, som intet ville vide om jødisk Nationalitet og stemple den som Hjørnespind. Men saalænge der findes Jøder med jødisk Selvbevidsthed, ville de sondre sig selv fra de Folk (Gojim), i hvis Midte de leve. Nogen Forhaanelse ligger der ikke heri, thi Israel selv kaldes i Indledningsordene til den sinaitiske Lovgivning Goj, men rigtignok Goj kadôsch (en hellig Nation), idet det i Kraft af sin Hellighed adskilles fra Datidens Nationer.

Det staar fast, at enhver Jøde, som ikke skammer sig ved at være Jøde, er sig bevidst at høre til det Folk, som Gud ved Lovgivningen efter den bibelske Beretning har udmærket som sit Ejendoms- og Pagtsfolk fremfor de andre Folkeslag. Derfor er Spørgsmaalet om, hvorledes det forholder sig med Israels Udvælgelse, en fundamental Bestanddel af Jødespørgsmaalet.

Dette Udvælgelsesspørgsmaal besvares forskjelligt af to Retninger indenfor Antisemitismen. Den naturalistiske Antisemitisme siger: Israels Udvælgelse er kun et Produkt af den nationale Selvfølelse, ingen overnaturlig historisk Kjendsgjerning. Og den orthodoxe Antisemitisme siger: Israels Udvælgelse er en Kjendsgjerning i Fortidens Historie, men den gjælder ikke mere, har ingen Betydning for Nutid eller Fremtid.

Os forekommer det skjændigt, at Kristne kalde sig eller lade sig kalde Antisemiter. Den Kristne maa sige med Noah: Lovet være Herren, Sems Gud (1 Mos. 9, 26), thi det er jo dog vitterligt, at vor Herre, Guds Kristus, er oprunden af Juda (Hebr. 7, 14). Ved vor Undersøgelse af Udvælgelsesspørgsmaalet ville vi hverken lade os paavirke af groft eller fint Jødehad, men paa samme Tid vil Overbevisningen om, at den gammeltestamentlige Aabenbaring kun er en Forberedelse for den nytestamentlige, og at det gamle Testamente skal forstaas i det ny Testamentes Aand, værgе os mod Faren for kiliastisk Judaiseren. Israels Udvælgelse har en omskiftelsesrig Historie, som naar fra Patriarkernes Tid til den nytestamentlige Afslutningstid. Vi ville sondre denne Histories enkelte Dele fra hverandre og søge at vinde den rette Bedømmelse af hver enkelt Del ved at sammenligne de gammel- og nytestamentlige Skrifter. Thi den historiske Kristendom, til hvilken vi bekjende os, hviler paa det profetisk-apostoliske Ord. I Modsætning til den naturalistiske Opfattelse bekjende vi, at der er to Riger, et Rige, hvor Naturloven hersker, og

et Frihedens, Naadens og Underets Rige, som overvinder Naturen og tager den i sin Tjeneste. Og i Modsætning til en formentlig orthodox Fortolkning opfatte vi, hvad den hellige Skrift siger om Israel, hverken udelukkende om Israel eller med Udelukkelse af Israel om Kirken, paa hvilken Navnet Israel er gaaet over. Vi give hist det Overnaturlige, her Ordenes bogstavelige Betydning deres Ret. Men hvor det drejer sig om overnaturlige Virkninger paa Menneskets Sjæleliv, tro vi at burde søge efter en psykologisk Forklaring af de overnaturlige Kjendsgjerninger. Thi det i Sandhed Skriftmæssige viser sig stedse i Overensstemmelse med Fornuft og Erfaring.

Det er en Lov i Verdens-, Kultur- og Religionshistorien, at Udviklingen i Perioder paa Aartier, ja Aarhundreder modtager sine Impulser fra geniale d. v. s. med Skaberevne begavede Personligheder, som paa grundlæggende Maade bære Fremtidsudviklingens Spirer i sig.

Saadanne overordentlige Mennesker fremtræde altid efter Forsynets Tilskikkelse, thi selv om de fra dem udgaaende Udviklinger ikke falde sammen med Guds direkte Vilje, saa betjener han sig dog af dem til at fremkalde Bevægelser, der ad Omveje maa hjælpe med til Udførelsen af hans verdenshistoriske Plan. Men naar det er Guds Ære, Anerkjendelse og Forherligelse og altsaa Verdenshistoriens egentlige Formaal, som fremmes af de fra saadanne store Mænd udgaaende Udviklinger, saa maa vi i deres Fremtræden se ikke blot et Vink af Forsynet, men Guds egenhændige Indgriben; thi alt godt, som Mennesket fuldbyrder, fuldbyrder han ved Guds, sin Skabers, Kraft. Og naar det frugtbringende Arbejde, han yder til Guds Ære, ikke lader sig forklare af den naturlige Aarsagssammenhæng, men gjennembyrder Vildfarelsens og Syndsfordærvsens Mørke, da se vi i dette Menneske et Redskab for den forløsende Gud, og i det, som Gud har virket i ham

og virker ved ham, et Værk af en Magt, som underlægger sig Naturen og altsaa er overnaturlig, af Naaden. Et saadant Menneske, som skyldte den forløsende Naade sin Storhed, et saadant Guds Under var Abraham.

Den moderne Videnskab frakjender Abrahams Person al historisk Virkelighed. Der findes flere Repræsentanter for den taabelige Anskuelse, at Patriarkerne oprindelig skulde være semitiske Naturguddomme, personificerede Naturfænomener, af hvilke man senere har dannet historiske Skikkelser. Forstandigere er den Antagelse, at Patriarkerne med Abraham i Spidsen skulde være opdigtede Personer, skabte af en Bestræbelse efter at føre Israel og de stammebeslægtede Folk tilbage til oprindelige, karakteristiske Enheder. Men Abraham er i Sandhed saa lidt en mythisk Personlighed, at man ud fra de foreliggende Kjendsgjerninger maatte slutte sig til en saadan Mands Existens, selv om den ikke var bevidnet.

I hin Tid, i hvilken Menneskeslægten havde spaltet sig i Folk, og alle tre Folkegrupper, den semitiske ikke mindre end den jafetiske og kamitiske, vare nedsunkne i Afguderi og Billeddyrkelse, finde vi som en Oase i Ørkenen et eneste Folk, hvis Religion hviler paa Guds Enhed og denne Enes Hellighed. Hvorfra har dette Folk alene Besiddelsen af denne Fundamentalsandhed, som er af uendelig religiøs og moralsk Værdi? Det kan ikke være for Folket som Folk, at denne Erkjendelses Lys er opgaaet. Det maa have været i et enkelt Menneskes Sjæl, at den blussede op, og hvorfra den straaledede ud til hans Omgivelser. Dette ene Menneske med central religionshistorisk Betydning er Abraham.

Det er et Spørgsmaal, om denne nye begyndende Udvikling var en Fornydelse, en beriget Fornydelse af en oprindelig, senere i Hedenskab undergaaet Gudserkjendelse eller et Gjennembrud af noget, som hidtil endnu aldrig eller paa noget Sted havde været fremme. Det Billede af den hedenske Menneskehed, som Pavlus tegner Rom.

1, 18 ff., forudsætter det Første. Menneskets Aand er efter Pavlus' Ord af Skaberen anlagt saaledes, at enhver ved normal Tænken maa blive sig Guds Tilværelse og en i Guds Vilje begrundet Forskjel mellem Godt og Ondt bevidst, og den skabte Verden, i hvilken Mennesket er sat ind, viser ud over sig selv hen til en vis og algod Ophavsmand, hvem han og Alt om ham skylder sin Tilværelse; men Hovedmassen af Menneskene har paa uforsvarlig Vis ombyttet den for alle tilgængelige Erkjendelse af Guds Væsen og Vilje med en polytheistisk, usædelig Naturdyrkelse. Den gammeltestamentlige Anskuelse stemmer med denne apostoliske. Thi Hedningene betegnes Ps. 9, 18 som de, der have glemt Gud, og deres Omvendelse er efter Ps. 22, 28 en Ihukommen og Tilbagevenden til en tidligere Erkjendelse, nemlig af et Forhold til Gud, som de ved egen Skyld have mistet.

Vel har der nu og da været Enkelte, som sporede den ene sande Guds Dragelse i sig, og som ogsaa lode sig drage hen til ham. Men Abraham er den Ene, hvem Gud ikke blot til Frelse for ham selv udløste (Jes. 29, 22) fra Hedenskabet, hvortil ogsaa hans Stammehus var henfaldet (Jos. 24, 2), og som med sit Hus ikke blot selv blev velsignet fremfor andre (Jes. 51, 2), men ogsaa blev funden skikket til at blive Velsignelsens Midler for den hele Menneskehed (1 Mos. 12, 2 f.). Selv om ikke Gudsord, optegnede i den hellige Skrift, udtrykkelig og gjentagende sagde dette, maatte vi slutte det af den Virkning, som er udgaaet fra ham: han er virkelig bleven Fader d. e. Forgænger og Forbillede for alle Troende. Den Gud, som han elskede (Jes. 41, 8; 2 Krøn. 20, 7), har udvalgt (Neh. 9, 7) ham eller erkjendt og udset (1 Mos. 18, 18 f.) ham til et Maal, som naar gennem Kristus til Dagens Ende. Men det nærmeste Maal er Folket, som skal fortsætte Abrahams og Patriarkhusets Mission. I Abrahams Udvalgelse forberedes Israels Udvalgelse, eller ogsaa: Abrahams Udvalgelse er tillige Israels Udvalgelse, som Herren siger Jes. 41,

8—10: „Men du, Israel! du, min Tjener Jakob, som jeg udvalgte, Abrahams, min Vens, Sæd! du hvem jeg hentede fra Jordens Ender, og kaldte fra dens yderste Grænser, og til hvem jeg sagde: Du er min Tjener, jeg udvalgte dig og forkastede dig ikke! Frygt ikke, thi jeg er med dig.“ Fra det fjærne Babylonien og Aramæa hentede Herren sig Abraham og i ham Israel. Idet han i Kjærlighed mod Abraham ærefuldt kaldte ham sin Tjener (1 Mos. 26, 24) d. e. lod ham erkjende og føle, at han vilde finde Behag i hans Tjeneste og bruge ham til Verdens Tarv, udnævnte han just dermed Israel til sin Tjener, og idet han udvalgte Abraham, talte han just derved til Israel: Jeg udvalgte dig og forkastede dig ikke — han ophøjede i Abraham Israel med imødekommende Kjærlighed af uforskyldt Naade til sit udvalgte Folk.

Naar vi ikke formene nogen at sætte en Ære i blandt sine Aner at tælle en Mand, som for vide Kredse har ydet noget Stort og Godt, saa maa vi ogsaa i og for sig finde den Selvfølelse berettiget, med hvilken Jesu jødiske Samtidige rose sig af at være Abrahams Sæd (Joh. 8, 33). Abraham er virkelig Guds Udvalgte, Guds Ord erklærer ham derfor, og Historien bekræfter det; thi til ham gaar Overleveringen tilbage af den Tro paa Gud, som til den Dag i Dag er vedbleven at være Basis for al ægte Religiøsitet og Kultur. Men ogsaa Jesus var en Abrahams Søn og det den Abrahams Søn, ved hvem Forjættelsen om alle Folks Velsignelse i Patriarkernes Sæd skulde gaa i Opfyldelse. Overfor ham var hin Selvros en uberettiget Fødselsstolthed, thi som Hesekiel lærer i Kap. 18: det nytter ikke Sønnen noget at have en from Fader, naar han ikke vandrer i hans Fodspor; intet Menneske reddes ved sin Byrd fra selvforskyldt Død.

Abrahams Udvælgelse er en overnaturlig historisk Kjendsgjerning, som forberedt og ledsaget af historiske Førelser fuldbyrdedes i Abrahams Indre og saaledes blev til Virkelighed for hans Bevidsthed. Hvorledes forholder det sig nu med Israels Udvælgelse? Ogsaa her var det en fremragende, stort anlagt Personlighed, i hvem denne historiske og nationale Kjendsgjerning blev forberedt, og ved hvem dens Virkeliggjørelse blev formidlet. Moses Sjæl var Værkstedet for Israels Udvælgelse.

De Kildeskrifter, som i den bibelske Fortælling om Udvandringen fra Ægypten (Exodus) ere sammenflettede til ét Hele, bevidne enstemmig, at Forløsningen foranledigedes hos Gud selv derved, at han ihukom sin Pagt med Abraham, Isaak og Jakob (2 Mos. 2, 24), og forberedtes derved, at han gav sig tilkjende for Mose som Abrahams, Isaaks og Jakobs Gud (3, 6; 6, 2). Mose erkjendte, at det Folk, som nu sukkede under Faraonernes Aag, og som han selv følte, at han tilhørte, som Abrahams Sæd var Abrahams Guds Folk, den Guds, som vilde bekjende sig til dette Folk som sit Folk, idet han udfriede det fra Ægyptens Trældom og kaldte det til sit Redskab (3, 7; 6, 7). Og da nu paa Sinai Israels Udvælgelse højtidelig kundgjordes: „I skulle være mig en Ejendom fremfor alle Folk, thi mig hører al Jorden til, og I skulle blive mig et præsteligt Kongerige og et helligt Folk“ (19, 5 f.), da var dette ikke en umiddelbar Tale af Herren til Folket, men en Tale af Herren til Mose, som denne skulde overbringe Israels Børn, naar han var steget ned fra Sinai. Saaledes er Israels Udvælgelse en historisk Kjendsgjerning, som virkeligjordes, idet den fra at være en Kjendsgjerning i Moses Bevidsthed blev udvidet til at blive Nationens Fælleseje.

Israels Udvælgelse var et Værk af ren Naade, ingen fortjent Begunstigelse. Folkets Befrier og Lovgiver opfordrer det i de Taler, der ere hans Testamente, til at

betænke, at det hverken var for dets verdslige Storheds Skyld (5 Mos. 7, 7), at Gud havde anset det for særlig brugeligt for sine Formaal, eller paa Grund af dets moralske Fortrin (9, 5), at det var bleven agtet for værdigt til at blive ophøjet fra Trældom til Frihed og Selvstændighed. Just da Gud førte det ud fra Ægypten og ind i Kanaan, viste det sig som et gjenstridigt Folk, hvis Hjærte bestandigt fór vild (9, 6; Ps. 95, 10). Fordi Herren har elsket eder, og fordi han vilde holde den Ed, som han svor eders Fædre — siger Mose (7, 8) — har han udfriet eder fra Trældommens Hus. At Guds Trofasthed var Udvælgelsens Bevæggrund, er let at forstaa; men hvorledes kunde han elske det Folk, som i de 40 Aar og ogsaa senere viste sig at være hans Kjærlighed saa lidet værd og sit Kald saa lidet voxent, at han maatte klage (Jes. 42, 19): Hvo er blind, naar det ikke er min Tjener, og døv som den, jeg udsendte som mit Bud? — Han elskede det, fordi han iblandt den store Masse saa en Kjærne af saadanne, som vilde lade sig gribe af hans imødekommende Kjærlighed og vise sig som brugbare Redskaber til Udførelsen af hans Kjærligheds Raadslutning.

Det forholder sig med Israels Udvælgelse paa lignende Vis som med det evige Naadevalg (Prædestination). Det ene som det andet er et Værk af fri uforskyldt Kjærlighed, men ikke uden Sigte paa, at det maatte lykkes den udviste Kjærlighed at blødgjøre Hjærterne, hvoraf dog slet ikke følger, at det Menneske, som af Naturen er fremmed overfor Gud, af egen Kraft skulde kunne gjengjælde Kjærligheden med Kjærlighed; nej, han gjør det i Guds Kraft. Den troende Modtagelse af Naaden fra Menneskets Side er ogsaa selv en Naade, men Naadevalget er ikke ubetinget, men betinget ved Foruderkjendelsen af dette Forhold til Naaden. Det er en Sætning, som ofte gjentages i det gamle og ny Testamente, at der hos Gud ingen Personsanseelse gjælder (f. Ex. 2 Krøn. 19, 7; Rom. 2, 11); en partisk Ud-

mærkelse af et Menneske fremfor et andet, af et Folk fremfor et andet er i Modsigelse med det bibelske Gudsbegreb. Hvis man ikke udelukker al Tanke om Partiskhed ved Israels Udvælgelse, vilde den være en Gud uværdig Sag. Den var betinget derved, at Gud i Israel — og det ikke i Folkets Masse, men i dets Kjerne — saa det for hans Riges Formaal brugelige Redskab, og Begunstigelsen var ogsaa allerede i det gamle Testamente hævet over Partiskhed og gjort til en Sag af religiøs Natur, som saavel efter sit Væsen som efter sit Formaal stod over det nationale, derved, at enhver Fremmed, som gav sig ind under Israels Gud og hans Lov, blev regnet lige med en født Israelit (2 Mos. 12, 48) og saaledes havde Del i de af den guddommelige Udvælgelse flydende Rettigheder og Pligter. Der gives i det gamle Testamente ingen anden Menighed end Abrahams Guds Folk, men denne Menigheds Omfang indskrænker sig ikke til Abrahams kjødelige Efterkommere, men omfatter ogsaa saadanne, som ikke nedstamme fra Abraham, men bekjende sig til Abrahams Gud (Ps. 47, 10).

Det Karakteristiske ved den gammeltestamentlige Menighed er, at den former sig som Folk; kun ét Folk af alle Folkene er Guds Folk, og den, som vil høre til Guds Folk, maa, naar han ikke ved Fødselen hører dertil, træde ud af sit eget Folk og gaa op i Israels Folk. Men det er gjort muligt og tilmed saa tillokkende som muligt. Naar Folk (am) og Nation (goj) altsaa' adskille sig fra hinanden derved, at et Folk (Folkesamfund) kan forene flere Nationer i sig, saa forholder det sig i det gamle Testamente i det mindste saaledes, at ogsaa Mennesker af alle andre Nationaliteter kunne tilhøre Guds udvalgte Folk.

Denne Omstændighed er vigtig for at afkræfte den Indvending mod Abrahams historiske Virkelighed, at man ikke for et eneste Folk, og altsaa heller ikke for Israel, kan historisk paavise dets egentlige Stamfader, da Folkene ikke danne sig ligesom en Familie, men

voxe sammen af forskjellige Elementer. Ved Dannelsen af Israels Folk manglede det ikke paa saadanne forskjelligartede Elementer. Til Abrahams Husstand hørte, da han drog ind i Kanaan, ogsaa de „Folk, som han havde forskaffet sig i Harran“ (1 Mos. 12, 5), og hvor stort dette Tjenerskab var, fremgaar deraf, at det blev Abraham let at rykke i Marken med 318 vaabenøvede Slaver, som alle vare fødte i hans Hus (14, 14). Og da Israel drog ud fra Ægypten, sluttede et stort Tros af Fremmede (2 Mos. 12, 38) sig til det; vi læse intetsteds, at Israels Børn skilte sig af med disse medløbne Hobe (4 Mos. 11, 4) — de ere blevne en Del af det Folk, som i Sinaiørkenen blev ordnet ved Lov. Naar altsaa Israel bliver ført tilbage til Abraham som Stamfader, er dermed ikke just ment, at det udelukkende er fremvoxet af Abrahams kjødelige Efterkommere, — over Afstamningens Enhed stod Religionens Enhed, som tillod, at Folk fra vidt forskjellige Nationer smeltedes sammen med det israelitiske Folk.

Ved Israels Udvælgelse maa man, som vi saa', holde alle Forestillinger om partisk Vilkaarlighed borte. Vi føje hertil, at ogsaa den Maade, paa hvilken Hedningene tale om deres nationale Guder, væsentlig adskiller sig fra Israels Bekjendelse af Jehova som sin nationale Gud. Thi Hedningene tro paa mange med hinanden rivaliserende Guders Existens, og hvert Folk roser sig af at blive begunstiget og værnet af den eller de mægtigste af disse Guder, og Forholdet overfor disse Guder er mere verdsligt end sædeligt og tjener ikke noget idealt sædeligt Formaal. Den Gud derimod, som har gjort Israel til sit Folk, er ikke Folkets Gud alene, men tillige Verdens Gud og fra Abrahams og Moses Tid bekjendt som den hele Verdens Skaber, Herre og Dommer (1

Mos. 1, 1; 2 Mos. 19, 5; 1 Mos. 18, 25). Jahve er Israels Nationalgud, men ikke i den partikularistiske Forstand, i hvilken Kemosch er Moabiternes og Jupiter Capitolinus Romernes Nationalgud. Han er det som den Ene, i Sammenligning med hvem Hedningenes Nationalguder kun have en afmægtig Skintilværelse, og som den Hellige, hvis Hellighed ikke tillader ham at omfatte ét Folk med sin Kjærlighed for at udelukke andre derfra. Herren er god imod alle, siger Ps. 145, 9, og hans Barmhjærtighed er over alle hans Gjerninger; han elsker, som Visdommens Bog 11, 25 siger, alt, hvad der er til, og støder ikke sine Skabninger fra sig, thi af Kjærlighed og ikke i Had har han skabt alt.

Disse skjønne Steder om Gud som den Algode og Alkjærlige ere tagne fra yngre efterexilske Skriftstykker, og man kan deraf drage den Slutning, at Tilbøjeligheden til en eksklusiv Nationalstolthed, som Religionens nationale Karakter førte med sig, og som de stadige Krige med Nabofolkene og Verdensmagterne fremmede, henimod den nytestamentlige Tid mere og mere har veget Pladsen for en rummeligere Kjærlighed. Men ogsaa den gammeltestamentlige Religion satte allerede i sig selv Israeliten i et religiøst Vexelforhold til Folkeverdenen — bortset fra de krigeriske og haarde Love, som angik det nationale Selvforsvar og skulde støtte den nationale Selvopholdelse. Thi alle Mennesker staa under den ene levende Guds Herredømme, han som ikke blot er Israels Konge, men ogsaa Konge over hele Jordan (Ps. 47, 8), og ikke blot har skabt Israel, men ogsaa alle andre Folk (Ps. 86, 9). De Egenskaber, som 2 Mos. 34, 6 f. og oftere blive ham tillagte, gjælde ikke blot hans naadige og dømmende Virken i Israel, men i Almindelighed. Han kaldes i Ps. 94, 10: „den, der advarer Hedningene“ som den, der virker opdragende ogsaa i Folkeverdenen udenfor Israel, og ligesom i Israel lader han heller ikke i Assur en bodfærdig Begjæring om Frelse ubesvaret, hvilket Profeten Jona fik at forstaa

ved Kikajon-Planten, da den naadige Skaansel med Ninive vakte hans Uvilje (Jon. 4, 10 f.).

Ligesom i Israel, saaledes modstaar han i Folkeverdenen de Hoffærdige, men giver de Ydmyge Naade; Normen for hans Handlen er her som der den samme, som Ps. 66, 7 siger: „Han hersker med sin Magt evindeligt, hans Øjne vare paa Hedningene; de Gjenstridige ophøje sig ikke.“ Og gjennem alle Dele af det gamle Testamente gaar som en rød Traad Haabet om, at Folkeverdenen en Gang skal danne ét Guds Rige med Israel, som Ps. 86, 9 siger: „Alle Hedninge, som du har skabt, skulle komme og tilbede for dit Ansigt, Herre! og de skulle ære dit Navn.“ Dette Haab er saa sejrssikkert, at Troen allerede i Samtiden ser dets Virkeliggjørelse forberede sig. I denne Forstand taler Ps. 65, 6 om Israels Gud: „Forfærdelige Ting skal du, vor Frelasers Gud! svare os i Retfærdighed, du, som er en Fortrøstning for den hele vide Jord og Havet i det Fjærne.“

Den moderne Theologi hylder den Opfattelse, at Israel oprindeligt ved Siden af sin Nationalgud Jahve ogsaa skulde have anset Hedningenes Nationalguder for virkelige Guder, omend af underordnet Betydning, og at den absolute Monotheisme, som i de andre Guder kun ser væsensløse Idoler, først hos Profeterne skulde have udviklet sig af hin „monarkisk-polytheistiske“ Forestilling. Det maa indrømmes, at Dommen over Hedningenes Guder tilsyneladende lyder selvmodsigende, men det er det samme Forhold, som vi møde til alle Tider af den aabenbarede Religion lige ind i den apostoliske Tid: maalte efter den rene Gudside ere de lo-el (ikke-Gud, 5 Mos. 32, 21) eller elilim (Intetheder, 3 Mos. 19, 4; 26, 1), men skjønt de ere døde Afguder, eller just fordi de ere det, have de til Baggrund virkelige Væsener og det dæmoniske Magter (5 Mos. 32, 17), Forførelsens gudsfjendtlige Magter; ud derfra maa Udsagn som 2 Mos. 12, 12 (Dommen over alle Ægyptens Guder) for-

klares. Og det er sandt, at Aabenbaringsreligionens Monotheisme endnu bestandig har Polytheismen, hvis Modsætning den er, til Ramme, hvad allerede Guds Navn Elohim viser; men der har ikke været nogen Tid, hvor Israel ikke har tænkt sin Gud som Verdens Skaber og Styrer; og det af den hollandske Theolog Kuenen opkastede Spørgsmaal: „Er en Guddom, hvem Verdens Skabelse tilskrives, just derfor den eneste Gud?“ maa besvares bekræftende, naar man ved Verden forstaa Verdensaltet og ikke blot en Del deraf. Derimod kunne vi være enige med Kuenen om den Sætning, at en blivende Indskrænkning af den ene sande Gud til et enkelt Folk er en Selvmodsigelse. Just derfor kan Israels Udvælgelse som Israels Udmærkelse fremfor andre Folk kun være et midlertidigt Middel for et alle Folk omfattende Formaal; Prærogativet er i den nytestamentlige Tid udsluttet. Allerede i det gamle Testamente er Udartningen af Israels Selvfølelse som Guds Folk til eksklusiv Nationalstolthed afværget ved, at Guds naadige Raadslutning og Naadevalg i haabende Kjærlighed tager Sigte paa den hele Menneskehed: Israel er Guds Førstefødte (2 Mos. 4, 22) og aabner Folkenes Række, hvilke alle, som Ps. 87 udtaler, skulle faa Del i samme Gjenfødelse. Den senere Jødedom, som afsluttede sig fra og forhærdede sig imod den nytestamentlige Aabenbaring, leverer vel Beviset for, at Forestillingen om Jahve som en Nationalgud i og for sig ikke er uforenelig med den mest afgjorte Monotheisme, men beviser rigtignok tillige, at naar det partikularistiske Gudsbegreb ikke som i det gamle Testamente har en Modvægt i den profetiske Universalisme, leder det til Nationalisering af selve Gudsbegrebet. Efter Talmuds Forestilling om Israels Gud bærer han en Bedekappe (Tallith), anlægger Bederemene (Tefillin), studerer Thora (Loven) og Mischna (Udlæggelsen deraf), disputerer med Rabbinerne i den himmelske Skole og lign. Med Rette betegner Weber denne helt igjennem judaiserede Skikkelse af Gudsbe-

grebet som den religionshistoriske Følge af den fjendtlige Stilling, som Jødedommen indtog overfor den nytestamentlige Borttagelse af den Lovens Skillevej, som sondrede Folkene fra Israel.

Men ere vi ikke i Modsigelse med Romerbrevets niende Kapitel, naar vi paastaa, at man maa holde al Forestilling om absolut vilkaarlig Begunstigelse borte fra Israels Udvælgelse? Det synes saaledes, og det er paa en vis Maade ogsaa saaledes. Ud fra dette Kapitel søge Calvinisterne at bevise deres Dogme om den ubetingede Prædestination som bibelsk Lære; thi omend Apostelen ikke taler om Guds Forhold til Menneskene i Almindelighed, kan der dog af det, som han siger om Guds Forhold til Israel, med Rette drages almindelige Slutninger. Han taler dér om Israels Udvælgelse til Frelsens Folk, idet han begynder med de Fortrin, som Gud har skjænket sit Folk, og som have deres Toppunkt deri, at det var udkaaret til Kristi Stamfolk og er bleven Gudmenneskets jordiske Stammehus. Men efterat den forjættede Kristus er kommet, har det jødiske Folk delt sig i to ulige store Dele overfor ham: Et Mindretal har troende modtaget ham, medens den store Masse vantro har stødt ham fra sig. Da opstaar det Spørgsmaal, om da Guds Ord, som har udset Israel til at være Frelsens Folk og bestemt lovet det den fulde Udfoldelse af dets frelseshistoriske Kald, er blevet til Intet. Apostelen svarer dertil, at kjødelig Afstamning fra Abraham ikke i og for sig giver Krav paa at arve Forjættelsen — den store Masse har svigtet det udvalgte Folks Kald, og de Troende af Israel danne nu det udvalgte Folk, ligesom Gud har udvalgt ikke alle Abrahams Sønner, men Isaak, og ikke begge Rebekkas Sønner, men Jakob, og det inden Jakob og Esav

vare fødte, og inden de havde gjort noget Godt eller Ondt, forat (som han V. 11 tilføjer) Guds ved frit Valg bestemte Forsæt skulde staa fast, idet det viser sig at være betinget ikke af Menneskenes Gjæringer, men udelukkende af Guds Vilje. Guds Forbarmelse er hans frie Værk og fremtvinges ikke af det, som Mennesket er eller yder. I alt dette er Gud ikke uretfærdig, thi overfor ham eksisterer der intet forpligtende Krav, og Mennesket kan ligesaa lidt beklage sig som Karret overfor den, der dannede det. Gud kommer heller ikke, naar et Menneske som Ægyptens Faraos trodser ham, i den Stilling at maatte gjøre noget, som kunde give hans Vilje, at forherlige sig i Skabningen, en uforudset Retning, — selv en Faraos Forhærdelse maa tjene Guds verdensstyrende Vilje.

Tilvisse bevæger Pavlus sig her paa svimlende Højder. Ikke uden Bevægelse læser man hans Spørgsmaal V. 21: „Eller har Pottemageren ikke Magt over Leret, af det samme Stykke at gjøre ét Kar til Ære, men et andet til Vanære?“ Og dog vilde Gud ikke være Gud, hvis det ikke var sandt, hvad Apostelen siger: Guds absolute Vilje danner og bærer Historien i det Store og i det Smaa, og den menneskelige Frihed som relativ Absoluthed bestaar kun omsluttet af Guds absolute Absoluthed. Alligevel er den menneskelige Frihed en Kjendsgjærning, som er sat af Gud selv, og som derfor heller ikke kan blive ignoreret af ham; men det synes, at Apostelen betragter den menneskelige Selvbestemmelse som betydningsløs i Guds Plan. Det synes saaledes, men forholder sig dog anderledes. Thi med et „men“ tilføjer han i Vers 22: „Om nu Gud, da han vilde vise Vreden og kundgjøre sin Magt, taalte med stor Langmodighed Vredens Kar, som vare dannede til Fordærvelse; og han nu vilde kundgjøre sin Herligheds Rigdom over Barmhjærtighedens Kar, hvilke han forud havde beredt til Herlighed (— hvad maa vi da sige?“). Her udfra gennemskue vi, hvad Apostelen siger og mener.

Historiën i sin Helhed med dens Kjærligheds- og Vredes-Bevisninger og med de Skabninger, som ere Kjærlighedens eller Vredens Kar, er Guds Værk. Han er den absolute Aarsag til alt. Der er intet til, som ikke er blevet ved ham. Hvad der sker i Verden og Verdenshistorien, er altsammen Guds Værk til hans Forherligelse, danner tilsammen Virkeliggjørelsen af hans Raadslutning, som stedse staar klar for ham. Naar altsaa Verdenshistorien overskues som i Fugleperspektiv ud fra dens Ide og Resultater, viser Skabningens frie Viljesbestemmelse sig som et forsvindende Moment, thi hvorledes Skabningen end bestemmer sig, der kommer dog intet i Stand, som kan forrykke saa at sige Guds Ud-kast, intet, som han ikke forud har vidst og optaget i sin Verdensplan.

Men anderledes bliver Apostelens Opfattelse af Forholdet, naar han stiller sig midt ind i Historien og ikke betragter Skabningen fra Guds Standpunkt, men Gud fra Skabningens Standpunkt. Da ere Vredeskarrene, hvad de ere, i Følge deres Selvbestemmelse, og det tjener til Guds Forherligelse, at han saa langmodig taaler dem. Men hvor der er Langmodighed, dér er ogsaa Vilje til at frelse. Gud vil altsaa ikke det Onde som Ondt, men han vil det, idet han forud kjender det og lader det tjene til sin Forherligelse. Saaledes supplere de to Betragtningssmaader hinanden, den ene, som tager sit Standpunkt i Guds Absoluthed, og den anden, som tager sit Standpunkt i den gudbilledlige Skabnings Frihed; thi paa den ene Side give vi Gud Æren som den, der betinger alt og selv ikke er betinget af noget, og paa den anden Side vide vi os frie og ansvarlige — det ene er ligesaa vist som det andet, skjønt Foreningen af begge overstiger vor Fornufts Erkjendelsesevne.

Ved Vredeskarrene, som vare dannede til Fordærvelse, men som Gud med megen Langmodighed har taalt, tænker Pavlus paa sit Folks store Masse, som

mange Aarhundreder igjennem havde trodset Guds Naade og nu ved Forkastelsen af Kristus havde fyldt Fædrenes Synders Maal. Og hvem han mener med Forbarmelsens Kar, siger han selv, idet han tilføjer V. 24: „hvilke han og kaldte, os nemlig, ikke alene af Jøder, men ogsaa af Hedninger“ — de Troende af Israel og af Hedningene, de ere tilsammen Guds udvalgte Folk; begge Dele ere, som han viser, forudsete i det profetiske Ord, dels at kun et Mindretal af Israel vilde gribe den tilbudte Frelse, og dels at dette Gudsfolk, som var smeltet sammen til en Rest, skulde blive forstærket ved en Tilvæxt fra Hedningene. Ligesom Gud i Elias Tid bevarede en Rest af saadanne, som ikke havde bøjet Knæ for Baal, saaledes er der ogsaa nu bleven en Rest af Israel tilbage, som viser, at det ikke er helt ude med Israel, og at Gud ikke har stødt sit Folk som saadant fra sig; en Rest er bleven tilbage og det „efter Naadens Udvalgelse“ (11, 5). Det er villet af Gud, ikke fortjent af Mennesker; det er Guds absolut frie Naade, som denne Rest skylder sin Tilværelse, dog ikke en Naade, der virker ligesom en uimodstaaelig Trolddom, men en Naade, som af disse Udvalgte er bleven modtaget og ikke stødt tilbage. Israels Udvalgelse til det frelses-historiske Folk er sket med Hensyn til denne Kjærne, og ligesom fra Tid til anden enkelte følge Naadens Kald (11, 14), saaledes vil ogsaa den under Vantro indesluttede Del af Folket en Gang kaste sig i den Alforbar-mendes Arme; thi Guds Veje med hans Folk og Folke-verdenen begynde i Naade og ende i Naade.

Med Henblik paa denne Tankeudvikling i den Del af Romerbrevet, som angaar Israel, maa vi finde det fuldkommen berettiget, at den ny Pagts Troende som Helhed kalde sig Israel. Det er i Overensstemmelse

ikke alene med den pavlinske, men overhovedet med den nytestamentlige Opfattelse. Thi paa den ene Side staar den af Jøder og Hedninger sammenvoxede troende Menighed for de nytestamentlige Forfattere som det ved Hedningenes Optagelse udvidede Israel, hvorefter da Brevoverskrifterne Jak. 1, 1 og 1 Pet. 1, 1 blive at forstaa, paa den anden Side som det nytestamentlige Gudsfolk, der er traadt i Stedet for det gammeltestamentlige Israel. Herren selv siger Matth. 21, 43 til sine Landsmænd: „Guds Rige skal tages fra eder og gives et Folk, som skal bære dets Frugter“, og Pavlus og Barnabas sige Ap. Gjern. 13, 46 f.: „Det var fornødent, at Guds Ord skulde først tales for eder; men efterdi I forskyde det og agte eder ikke selv værdige til det evige Liv, se, saa vende vi os til Hedningene. Thi saaledes har Herren befalet os: jeg har sat dig til Hedningenes Lys, at du skal være til Saliggjørelse indtil Jordens Ende“, og i Rom siger Pavlus til dem, Ap. Gjern. 28, 28: „Derfor være det eder vitterligt, at Guds Frelse er sendt til Hedningene; de skulle og høre.“ Men man vilde dog tage meget fejl, om man af saadanne Udtalelser vilde slutte, at der havde fundet en simpel Rolleombytning Sted, og at de troende Hedninger vare indtraadte i det gammeltestamentlige udvalgte Folks ledigblevne Plads. Thi Kirken er jo dog opbygget paa Apostlenes og Profeternes Grundvold, med Jesus Kristus som Hovedhjørnestenen (Ef, 2, 20), og staar saaledes paa et israelitisk Fundament; den lille Flok, som fulgte Herren, medens han vandrede hernede, bestod af jødiske Mænd og Kvinder, og den Pintsemenighed paa fem Tusinde, som Herren opbyggede sig paa Peters Prædiken som Klippen, udgjorde en ren jødisk Menighed, omend den var blæst sammen fra de fjærneste Diasporalande (Ap. Gjern. 4, 4, smlgn. 2, 41; Matth. 16, 18); de første Biskopper i Kirken vare af jødisk Byrd, og ingen af de første Menigheder, til hvilke Apostlene skrev, vare udelukkende hedningekriste-

lige, hellerikke den galatiske, i hvilken Pavlus ved Siden af de troende Hedningekristne ogsaa særligt nævner det Guds Israel (Gal. 6, 16), som var utilgængeligt for den judaistiske Vranglære. Overensstemmende dermed rettes ogsaa Peters Ord 1 Pet. 2, 9: „I ere en udvalgt Slægt, et kongeligt Præstedom, et helligt Folk, et Folk til Ejendoms“ til Menigheder, som vel overvejende, men dog ikke udelukkende vare hedningekristelige. Hans Brevs Overskrift viser, at han betragter de kristne Menigheder, han skriver til, som det nytestamentlige Gudsfolk, der er fremvoxet af Israels „Rest“ og de dertil føjede Hedninger.

Vi sige: som det nytestamentlige Gudsfolk, idet Folkebegrebet her har en Betydning, der højner sig ligesaa meget over det nationale, som naar Jes. 40, 7; 42, 5 kalder hele Menneskeslægten et Folk. Thi det er jo netop det Karakteristiske for den ny Pagts Menighed, at den er et Folk, der holdes sammen, ikke som i den gamle Pagt ved Blodets, men ved Aandens Baand, — altsaa er et Folk ikke i national, men i over-national Forstand; thi Kristus er vor Fred, som gjorde ét af begge og nedbrød Adskillelsens Mellemvæg (Ef. 2, 14), saa at der nu ikke mere findes noget nationalt Fortrin, nogen national Forskjel, som kommer i Betragtning ved Forholdet overfor ham og Stillingen i hans Menighed — „der er ikke Forskjel paa Jøde og Græker, Græker og Barbar; thi den Samme er alles Herre, som er rig nok for alle dem, der paakalde ham“, Rom. 10, 12; Kol. 3, 11.

I det ny Testamente hører enhver — ligegyldig hvilket Folk han saa tilhører — til Guds Folk, naar han tror paa den tilbudte Frelse og ved Frelsens Midler staar i Barneforhold til Frelsens Gud; Menigheden er et Legeme, hvis Hoved er Kristus, altsaa en aandelig, overnational Organisme, hvis Lemmer ikke Folkene ere som Folk, men de Troende af ethvert Folk som saadanne. I det gamle Testamente derimod hører til Guds Menighed enhver, som tilhører det udvalgte Folk; men

et sandt Lem af denne Folkemenighed er kun den, som ikke blot efter Kjødets, Navnets og Kaldets, men efter Aanden ved Tro paa den forjættede Frelse efter Abrahams Forbillede er en Abrahams Søn. Og allerede i det gamle Testamente er det at nedstamme fra Abraham og Isaak, Forjættelsens Søn, ikke en absolut Betingelse, idet det ogsaa er muligt for Ikke-Israeliter at blive indlemmede i det udvalgte Folk paa en Maade, som gjælder lige med Nedstamningen.

Denne Kjendsgjerning er vigtig for Definitionen af Folkets Begreb, hvorom der er talt meget frem og tilbage under den af Antisemitismen fremkaldte Polemik. Man ser deraf, at det ikke blot er et enkelt Kjendtegn, som bestemmer Folkets Begreb. En Babylonier, som traadte ind i det udvalgte Folk og sluttede sig til de landflygtige, da disse vendte tilbage til det hellige Land, var og blev efter sin Fødsel et Led af det babyloniske Folk, men var ved Religionen bleven et Led af det jødiske Folk; et Udsagn af Rab Papa i Traktaten Sanhedrin 94 a lyder: „Indtil tiende Led skal du for en Proselyt ikke haane Aramæeren“ d. v. s. du skal ikke haanlig lade den, som er bleven optaget i den jødiske Nation, føle, at han oprindeligt har tilhørt en anden Nation. Men heller ikke samme Byrd og Religion bestemme et Menneskes Nationalitet saaledes, at han derved skulde være udelukket fra paa samme Tid at høre til et andet Folk. Man kan være dansk og paa samme Tid en patriotisk amerikansk Borger, idet det levende danske Sindelag aldeles ikke støder sammen med en ivrig Opgaaen i det amerikanske Samfund. Man kan i et fremmed Land finde sit andet Fædreland. Man kan af ganske Hjærte gaa op i et Folk uden at tabe det andet eller bryde med det, forsaavidt ikke saadanne Kollisionstilfælde indtræde, som det, der traf David som filistæisk Vasal før Slaget ved Gilboa. Først i saadanne Tilfælde opstaar der Fare for paa moralsk forkastelig Maade at tjene to Herrer. Men forøvrigt vise Daniels

og Mordechais Exempler, at Jøden trods sin Byrd og Religion kan være en tro Undersaat og Tjener mod Landets Kongehus. Og med Rette har man foreholdt de tyske Antisemiter, som hævde, at jødisk og tysk Nationalitet ikke kunne forenes: Stod de ikke Last og Brast med os mod Fjenden, enhver paa sin Post, midt i Kugle-regnen til Forsvar for Fædrelandet? —

Det er altsaa ikke blot fælles Byrd og fælles Religion, som betinge Nationalitetens Begreb. Der hører flere Ting til: samme Fødeland, Stammeland eller i det mindste samme Opholdssted, samme Sprog, Lydighed mod samme Lov og samme Sæd, Bevidsthed om de samme fædrelandske Pligter og Maal. Folkets Begreb er flydende. Det er ikke forhaanden alene dér, hvor alle disse Ting findes forenede. Det øverste Kjendetegn, som fuldender Begrebet, er dog den fælles Religion og den fælles, af hin gennemtrængte Kultur.

Begrebet har saaledes en indre Skala. Det bekræfter sig ogsaa, naar vi betragte den jødiske Nationalitet i og for sig. Skjønt Pavlus var født i det kilikiske Tarsos, var han dog en ligesaa god Jøde som hans jerusalemske Neveu. Den Hellenist, som kun forstod Esthers Bog i græsk Oversættelse, var en ligesaa god Jøde som den Palæstinenser, der talte Aramæisk og forstod det bibelske Hebraisk. Her er to Ting, paa hvilke vi maa lægge Vægt: 1. at den Hedning, som blev optaget i Israels Samfund, stod paa lige Linie med den fødte Jøde, og 2. at Fødsel og Omskærelse alene ikke gjorde et Menneske til Jøde i den Forstand, som Kristus mener, naar han siger til den samaritanske Kvinde, at Frelsen kommer fra Jøderne. Paa dette Ord af Herren bygge vi nu videre vor Betragtning af Israels Bestemmelse.

Herrens Ord til den samaritanske Kvinde: „Frelsen kommer fra Jøderne“ er sandt, hvad enten man tænker paa hele Folket eller paa den Kjærne deri, som fyldestgjør det guddommelige Valg. Thi indenfor dette Folks Omraade er Frelsen bleven forberedt, og fra dets Centrum har Messiasskikkelsen udviklet sig, ligesom hos Heseziel Merkaba-Visionen fra det lysende Punkt i Ild-skyen. Det var Formaalet for Israels Udvælgelse, at Frelsen, Frelsen i personlig Skikkelse, Frelseren skulde udgaa fra det. Ser man bort fra den af Israels Skjød fremgaaede Kristus og Kristendom, er dette Folks Historie uden Maal, en Historie, som løber ud i Sandet. Thi hvilken Afslutning vilde da den førkristelige Udvikling have fundet? Maaske i Talmud? — Ja, som Jordan, der munder ud i det døde Hav for dér at dø med alt det Levende, som den fører med sig.

Men giver man Herrens Udsagn om, at Frelsen kommer fra Jøderne, den væsentlig ensbetydende Mening, at Israel skulde blive en Velsignelse for den hele Jord (Jes. 19, 24), saa er det uholdbart at tænke paa hele Folket efter dets Afstamning. Det frafaldne Folk, hvorom Jeremja (2, 28; 11, 13) siger: Saamange som dine Steder ere, saa mange ere dine Guder, Juda; det skinhellige Folk, til hvilket Herren siger ved Jesaja (1, 15): Hvormeget I end bede, hører jeg dog ikke; eders Hænder ere fulde af Blod; det af kanaanitisk (fønisk) Handlsaand besjælede Folk, om hvilket Hosea (12, 8) siger: I Kanaans Haand er der Falskheds Vægtskaale, han har Lyst til at forfordele — dette Folk, som kalder sig Guds Folk, men viser, at det er det modsatte, spreder ikke Velsignelse om sig, men det modsatte af, hvad Guds Udvælgelse har til Hensigt. Paa det opfyldes Truslen: Du skal blive til en Skræk, til et Ordsprog og til Spot iblandt alle de Folk, til hvilke Herren skal føre dig hen (5 Mos. 28, 37), og Forjættelsen om at blive Midler for Velsignelsen rykkes ud i Fremtiden, som Sa-

karja (8, 13) forudsiger: Og det skal ske, ligesom I af Judas Hus og af Israels Hus vare en Forbandelse iblandt Hedningene, saaledes vil jeg nu frelse eder, og I skulle vorde en Velsignelse. „Jøderne ere en Forbandelse for Nationerne“, saaledes lyder ogsaa Antisemitismens Løsen, og i Profeternes Straffetaler vil man kunne finde Paralleler til alle de Anklager, som denne retter mod Jøderne. Derfor er jødisk Selvforsvar uden Selvbebrejdelse ikke overensstemmende med Profeterne. „Raab af Struben, spar ikke — lyder Herrens Fordring til Profeten (Jes. 58, 1) — opløft din Røst som en Basun og kundgjør mit Folk deres Overtrædelse og Jakobs Hus deres Synder.“ Men der er Forskjel paa Antisemiternes og Profeternes Maade at dadle paa. Den antisemitiske Bekæmpelse af Jøderne miskjender i blind Vantro og Racehad, hvad Verden skylder dette Folk, og hvad det endnu skal udrette for Guds Riges Sag, medens Profeternes Straffeprædiken aander hellig Iver, men tillige haabende Kjærlighed og derfor løber ud i Forjættelse; thi den gaar ud fra en fast Tro paa Guds Udvalgelse og paa Israels Bestemmelse, hvis Opfyldelse vel for en Tid kan forstyrres ved den store Masses Frafald, men ikke for stedse.

Vi ville nu nærmere betragte, hvorledes Israel efter de bibelske Udsagn opfylder sit Verdenskald. De Bibelsteder, som høre herhen, kunne indordnes under 3 Synspunkter: Det opfylder sit Verdenskald allerede ved sin Tilværelse, det opfylder det ved sine Oplevelser og ved sin Selvvirksomhed.

Det tjener sit Verdenskald allerede ved sin Tilværelse; thi det er det Folk, som har Jahve, den ene levende Gud, Naadens og Sandhedens Gud, til sin Gud; alle Folk paa Jorden — siger Mose (5 Mos. 28, 10) — skulle se, at du er kaldet efter Herrens Navn, og de skulle frygte for dig. Det er det Folk, som af denne Gud har modtaget en uforlignelig Livsregel, en Lov, der, som Mose (5 Mos. 4, 6—8) siger, gjør dem til en

Gjenstand for Folkenes Beundring. Det er det Folk, som besidder en Helligdom, i hvilken denne Gud er nærværende og giver sig Vidnesbyrd; man hører derom i Hedningeverdenen og kommer for at tage Del i Tilbedelsen af denne Gud; i sin Bøn ved Templets Indvielse (1 Kong. 8, 41—43) nedbeder Salomo over disse Fremmede Velsignelse fra den Gud, som bor i Himlen og her paa Jorden giver sig Vidnesbyrd i sin Helligdom, forat det kan komme dertil, at alle Folkeslag kjende hans Navn. Thi Verdenshistoriens Endemaal er at udbrede Erkjendelsen og Tilbedelsen af denne Gud over den hele Jord, ligesom Vandet skjuler Havets Bund (Jes. 11, 9; Hab. 2, 14). „Hedningene skulle komme — profeterer Jeremja 16, 19 ff. — fra Jordens Ender og sige: Vore Fædre arvede kun Løgn, Forfængelighed, hvori der Intet var, som kunde gavne dem. Mon et Menneske kan gjøre sig Guder? de ere dog ikke Guder.“ Overalt er her Israels Tilværelse i Forbindelse med, hvad det besidder, en Magt, som virker imod Hedenskabet. Og allerede naar man tager den israelitiske Aabenbaringsreligions Monotheisme med i Betragtning, bekræftes i Virkeligheden Sandheden af Israels Udvælgelse ved dets enestaaende Stilling midt i den førkristelige Folkeverden; og at Kristendommen er den sande Fortsættelse af Israels monotheistiske Aabenbaringsreligion, fremgaar allerede deraf, at den har omstyrtet det romerske Riges Hedenskab og derved gjort et Skridt fremad mod det forud forkyndte verdenshistoriske Maal, et Skridt, hvortil den førkristelige Jødedom ikke kan opvise Magen.

Israel opfylder sin Bestemmelse allerede ved sin Tilværelse og for det andet ved sine Oplevelser. Israels Forhold til sin Gud og Guds Forhold til det,

hans Vidnesbyrd overfor Israel i Naade og Dom bringer Folkene til Erkjendelse af, at denne Gud er den Levende og Hellige, hellig i sin Kjærligheds Nidkjerhed og hellig i sin Vredes Nidkjerhed overfor dem, som foragte den. Det ny Jerusalem — siger Jeremja 33, 9 — skal være mig til et glædeligt Navn, til Lov og til Ære for alle Jordens Folkeslag, som, naar de høre om alt det Gode, som Herren gjør mod sit Folk, skulle gribes af Forundring og hellig Gysen over alt det Gode og al den Fred, som han, Herren, skjænker Jerusalem. Af Profeterne er det især Hesekiel, som fremhæver det heldbringende Indtryk, som Israels Oplevelser ville gjøre paa Hedningene. Han profeterer 36, 36; 37, 28; 39, 21—23, at Hedningene af Israels fornyede Benaadelse — ligesom ogsaa af dets Straf — og overhovedet af dets Skjæbner skulle erkjende, at den Gud, under hvis Styrelse og Regering Israel staar, er den ene sande Gud.

Saaledes er det ogsaa sket. Ligesom Israel, ogsaa bortset fra al Selvvirksomhed, har tjent den guddommelige Frelsesplan derved, at det ved Sinailovgivningen er blevet den ene Guds udvalgte Folk, saaledes er ogsaa Israels Historie, uden at det selv vilde det, for Mennesker med opladte Øjne af alle Nationer altid bleven et Spejlbillede af denne Guds naaderige Styren og af saavel hans Truslers som hans Forjættelsers Sandhed. Som Israels Historie foreligger i Bibelen, er den en Exempelbog for alle Folk og især ogsaa for Folkenes Konger og Øvrigheder. Pavlus foreholder i 1 Kor. 10 Menigheden Straffedommen over det fra Ægypten uddragne Folk, idet han erklærer den for typisk, thi, som han siger V. 11, „alt dette skete dem til Exempel, men det er skrevet os til Advarsel“. Og da Frederik den Store af Pastor Steinmetz forlangte et Bevis for den kristne Religions Sandhed i faa slaaende Ord, og denne svarede: „Jøderne, Deres Majestæt!“ saa mente han dermed, at det jødiske Folk i sin daværende uselvstændige og undertrykte Tilstand mod sin Vilje var et Vidnesbyrd om, at

Jesus, som det havde forkastet, var Israels Guds Messias.

Ja, Israels Skæbner bære Stempleet af Herren og af hans Naade og Sandhed. Idet jeg paany overvejer dette, dukke Erindringer op hos mig om, hvad jeg tidligere har læst hos Goethe og Hamann. I en ældre Afhandling med Titlen „To bibelske Spørgsmaal“ (Saml. Værker VII, 221) siger Goethe: „Det jødiske Folk betragter jeg som en vild ufrugtbar Stamme, som stod i en Kreds af vilde ufrugtbare Træer; paa den indplantede den evige Gartner den ædle Kvist Jesus Kristus, forat den skulde fæste Rod deri og forædle Stammens Natur, saa at der derfra kunde hentes Podekviste til Befrugtning af alle øvrige Træer. Dette Folks Historie og Lære fra dets første Spire til dets Podning er ganske partikulær — efter Podningen bliver Sagen anderledes: Dets Lære og Historie blive nu universelle“. Dette er ikke blot, naar vi se fremad, rigtigt, forsaavidt det nationalt indsnævrede bliver udvidet ved Kristus til det almenmenneskelige, men ogsaa naar vi se tilbage, forsaavidt som det jødiske Folks Historie, betragtet fra et kristeligt universelt Standpunkt, vinder almenmenneskelig Interesse og Betydning. Fortællinger som den om Moses Selvopofrelse for hans Folk, om Ruths Kjærlighed til hendes Svigermoder, om Davids Forhold til Savl, om Jonathans Kjærlighed til David ere almenmenneskelige ideale Billeder. Og selve de gammeltestamentlige Historieskrivere indflette i deres historiske Fremstilling Reflexioner, som gaa ud fra, at den Gud, som styrer Israels Historie, ikke er nogen anden end den, som ogsaa styrer Folkeverdenen, og som er retfærdig i alle sine Veje og miskundelig i alle sine Gjærninger (Ps. 145, 17). I samme Retning udtaler Hamann sig i „En Kristens bibelske Betragtninger“ (Saml. Værker I, 59): „Dette Folks Historie er af større Vigtighed med Hensyn til vor Religion end alle andre Folkeslags, fordi Gud i denne Nations Haardnakkethed har ladet

os se det sørgeligste Billede paa vor fordærvede Natur, og i hans Førelser med det de største Beviser paa hans Langmodighed, Retfærdighed og Barmhjærtighed, kort sagt de mest haandgribelige Aabenbarelses af hans Egenskaber“. I Mottoet til de „Bibelske Betragtninger“ udtaler han dette mere i Almindelighed, idet han paa den ham egne, dybsindige Maade siger: „Enhver bibelsk Historie er en Profeti, som gaar i Opfyldelse gennem alle Aarhundreder og i ethvert Menneskes Sjæl. Enhver Historie bærer Menneskets udtrykte Billede: et Legeme, som er Støv og Aske og gaar tilgrunde, det synlige Bogstav, men ogsaa en Sjæl, Guds Aande, Livet og Lyset, som skinner i Mørket, men ikke kan begribes af Mørket. Den i Guds Ord boende Aand aabenbarer sig ligesom det evige Ord (Logos) i Tjenerskikkelse, bliver Kjød og bor blandt os, fuld af Naade og Sandhed“.

Hamann taler her om den nedskrevne Historie, thi det er den, som indtil denne Dag har øvet en vidtrækkende og dyb, sædelig-religiøs Indflydelse. Hvorvidt Israels Historie umiddelbart har øvet Indflydelse paa Hedningene, er det umuligt for os at vide; i hvert Fald har det kun været en Indflydelse paa enkelte, en saadan, som ikke efterlader sig verdenshistoriske Spor. Ogsaa her springer det i Øjnene, at Opfyldelsen af det profetiske Ord gaar gennem Kristendommen. Thi da Hedningene troende modtog den fra Israel udgaaede Messias som Verdens Frelser, da var det Israels Historie, som medvirkede dertil, og Kirken saa siden i den gammeltestamentlige Historie sin egen Forhistorie, og udlagde den som Dyds- og Trøstespejl for sig selv, idet den forglemte Forskjellen mellem de to Testamenter. Det var de ved Evangeliet om Messias vundne Hedninger, som underkastede sig den israelitiske Menighed, idet de bekjendte: „Kun hos dig er Gud og der er ingen ydermere“ og: „Alle mine Kilder (Kilderne til min Oprindelse og Erkjendelse) ere i dig“ (Jes. 45, 14;

Ps. 87, 7). Og i hele det jødiske Folks Historie er der én Begivenhed, som har lagt den varige Grund til Hedningeverdenens Omvendelse, og i Kraft af hvilken denne Omvendelse fortsættes i Hedningemissionen, og det er, som den typisk-profetiske Ps. 22 profeterer, Evangeliet om Redningen af den store Lidende, som blev revet ud af Dødens Dyb.

I de hidtil behandlede Udsagn af den hellige Skrift om, hvorledes Israel opfylder sit verdenshistoriske Kald, var der ikke Tale om Israels Selvvirksomhed. Men en tredje Række af Udsagn gaar ud herpaa og taler først paa udvortes politisk Vis om Overvindelse af Verden med Vaabenmagt i blodig Krig.

Besiddelsen af Kanaans Land i dets videste Udstrækning fra Rhinokolura i Sydvest til Evfrat i Nordøst (1 Mos. 15, 18) og fra hinsides Jordan til Middelhavets Kyst, denne med iberegnet, var lovet det fra Ægypten til Kanaan vandrende Folk. Men Guds Befaling blev for største Delen ikke efterkommet, og derfor blev hans Forjættelse uopfyldt. De Folk, som ved deres Afguderi, særlig det gruelige Menneskeoffer, havde sat Retten til at bestaa overstyr, vedbleve at existere, og Guds Folk befandt sig uden at komme i varig Besiddelse af Fredens Goder midt i fjendtlige Omgivelser. Først ved Davids Sejrvindinger (2 Sam. 8—12) fik Riget det forjættede Omfang, som det beholdt under Salomo, men ikke efter ham. Dog stille den senere Kongetids Profeter med Henblik paa Davids og Salomos Tid de fjendtlige Nabofolks fornyede Underkastelse i Udsigt paa Grundlag af Guds Befaling og Forjættelse (Obadja v. 18 f.; Jes. 11, 4; Mika 5, 6 f.). Der er intet heri, der kan støde vor nytestamentlige Bevidsthed. Det gammel-

testamentlige Gudsfolk førte ingen Erobringskrige som Verdensriget; de Grænseudvidelser, som ere stillede i Udsigt, have deres retslige Adkomst i gamle Forjættelser fra den patriarkalske og mosaiske Tid, hvad Amos 9, 12 antyder, idet han betegner de Folk, som skulde undertvinges, som saadanne, over hvilke fra Begyndelsen Jahves Navn var nævnet, fordi de hørte med til Israels Rigsland; forøvrigt fuldbyrdes i Kampen mod dem kun den nationale Ret til at give Forurettede den fortjente Tugtelse og den nationale Selvopholdelses Pligt, at gjøre farlige Fjender uskadelige. Kun kan det vække Forundring, at man i ingen af disse Profetier læser noget om, at de omboende Folks Underkastelse under Israels Aag tilsigtede at føre dem ind under Israels Guds Aag. Men at saadanne Udsagn fattes, har sin gode Grund. En blodig Propaganda er stik modsat Aabenbaringsreligionens Aand. Johannes Hyrkan handlede endnu forholdsvis human, naar man tænker paa de mange for Kirken saa skjændige Tvangsomvendelser, da han stillede Idumæerne og Ituræerne Valget mellem at lade sig omskære og leve efter den jødiske Lov eller at forlade Landet (Josefos Ant. XIII, 9, 1; 11, 3). Men han havde intet gammeltestamentligt Skriftord at paa-beraabe sig til Forsvar for denne Forholdsregel.

Profetierne om den forjættede Grænseudvidelse ere i den efterexilske Tid, da det jødiske Folk igjen blev en Stat under egne Fyrster, Hasmonæerne, virkelig paa en vis Maade gaaede i Opfyldelse: Judas tog Hævn over Ammoniterne, Johannes Hyrkan underkastede sig og judaiserede Edomiterne, Alexander Jannai gjorde Moabiterne skattepligtige og bragte ogsaa Asdod og Gaza, de gamle filistæiske Fyrstebyer, under jødisk Herredømme. Men en videre bogstavelig Opfyldelse er for stedse umuliggjort, da hine Nabofolk, som vare en Pæl i Israels Kjød, efter de første kristne Aarhundreder sporløst ere forsvundne fra den historiske Skueplads. Hesekiel, som i sin ideale Skildring af det fremtidige

israelitiske Samfund lader Israels Land med Udelukkelse af Landet hinsides Jordan naa mod Nord til Hamâth og mod Syd til Kades og Rhinokolura, taler ikke et Ord om Udryddelse eller Fordrivelse af de gamle Beboere.

En anden Gruppe af Profetier er Joel 3, 14 ff.; Hesek. Kap. 38—39; Sak. 9, 14 f.; 12, 3—6; 14, 3. Grundtanken er her, at Guds Folk i de sidste Tider skal bestormes af den samlede fjendtlige Folkeverden, hos Hesekiel specielt: Gog og Magog, men det er her ikke saameget Israel, der sejrrig slaar dette Folkeangreb tilbage, som Israels Guds vidunderlige Indgriben, der tilintetgjør de forenede Fjender: Herren viser sig stor og hellig og giver sig tilkjende for alle Hædningenes Øjne, saa at de erkjende, at han er Herren (Ezek. 38, 23). Til denne Gruppe af Profetier slutter den nytestamentlige Apokalypse sig. Det antikristelige Verdensriges Konger skulle kæmpe mod Lammet, og Lammet med sin Hær skal sejre, medens Babel falder (17, 14—Kap. 19). Saa kommer et Aartusinde med Sejrens Ro og Herlighed for Guds Menighed, efter hvilket Satan igjen kommer løs, og Gog og Magog omringe de Helliges Hær; men Guds Ild falder ned fra Himlen og fortærer dem (20, 9). Disse Profetier ere eskatologiske i egentligste Forstand. De kunne ikke anses for at være opfyldte ved Historiens hidtidige Gang. Naar altsaa efter Aab. 19, 14 (smlgn. Sak. 9, 13; 12, 6) Guds og hans Salvedes Menighed medvirker i disse Kampe, kan det hverken staa i Modsigelse med Herrens Ord, at hans Rige ikke er af denne Verden, eller med Pavlus' Ord, at vore Krigs-vaaben ikke ere kjødelige.

Saa længe der findes Folkeslag, og saa længe altsaa den nuværende Historie vedvarer, vil Krigen vedblive at være det sidste Middel til at bringe Stridigheder mellem Folkene til Afslutning. Den nytestamentlige Skrift mod-siger ikke dette, men den har heller ingen Interesse af udtrykkelig at sige det; den anerkjender kun indirekte

dette Ondes pinlige Nødvendighed, idet den mener, at Soldaterstanden kan forenes med en sand Religiøsitet (Luk. 3, 14; Matth. 8, 10; Ap. Gjern. 10, 1). Men det ny Testamentes Forhold overfor Spørgsmaalet om Krigen bliver forskjelligt fra det gamle Testamentes allerede der- ved, at Menighed og Folk i dette falde sammen, medens i hint Kirke og Stat ere væsentlig forskjellige. Staten hører til Naturens Rige, og dens Moral har sin Rod i Principet om den sig selv hævde- nde Retfærdighed; Kirken hører til Naadens Rige, og dens Moral har sin Rod i Principet om den sig selv ofrende Kjærlighed. Det er en Modsigelse med Kirkens Væsen at føre Krig; det er en Modsigelse med dens Væsen at udbrede Kristendommen med andre Vaaben end Aandens; det er en Løgn, hvorved den beskæmmer sig selv, naar den i Trossager godkjen- der voldelige Forholdsregler af den „verdslige Arm“. Men betragte vi et Folk som kristent, saa fremkommer der en Forskjel, naar man stiller Kirkens og dens enkelte Medlemmers Rettigheder og Pligter overfor det kristne Folks og dets enkelte Medlemmers Rettigheder og Pligter. Det kristne Folk har som Folk Ret og Pligt til at afværge voldsomme Angreb paa dets Bekjendelses og Gudstjenestes Frihed ved at føre en Forsvarskrig; dette gjælder ogsaa, naar Folket selv er spaltet i Konfessioner, om den Halvdel af det, som voldelig undertrykkes, som f. Ex. i Tyskland Protestanterne, der efter Luthers Død vare truede af Karl V og senere af den katholske Ligue og Ferdinand II, og i Frankrig Hugenotterne, der efter Bartholomæusnatten blev mor- derisk bekæmpede paa Liv og Død, hvorimod den Enkelte, naar han er ude af Stand til at forsvare sig selv i Krigslarmen, ingen Ret har til at sætte Magt mod Magt, men er forpligtet til villigt at bære alle de Lidelser, hans Bekjendelse bringer over ham, selv Martyriet. Under dette Synspunkt maa man betragte de oven- omtalte eskatologisk-apokalyptiske Profetier, forsaavidt

Israel eller de Troendes Mængde fremstilles som medkæmpende i de sidste Religionskrige.

Men over alle disse Profetier hæver sig Profetien om Afslutningstiden, om Krigens Ophør, om Fredsfyrsten, som lægger Verden under sit Fredscepter, og om den paradisiske Fred, i hvilken den nuværende Verden, hvor Vrede og Kjærlighed, Synd og Naade ere blandede, vil vinde en evig Skikkelse som en forklaret Verden, i hvilken hellig Kjærlighed alene hersker. Hvorledes de profeterede Begivenheder under Medvirkning af det kjødelige og aandelige Israel en Gang ville afhyle og udvikle sig, maa vort kortsynede Blik overlade til Profetiens og Verdenshistoriens Gud, om hvem hans Apostel siger: Hvor uransagelige ere hans Domme, og hans Veje usporlige!

Der gives endnu et andet Svar paa Spørgsmaalet om, hvorledes Israel ved Selvvirksomhed hjælper med til at Verdenshistoriens Maal kan naaes. Her er der ikke Tale om Magt- og Tvangsmidler. Det er Troens og Kjærlighedens aandelige Magt, der søger at give Folkeverdenen Del i den Gudserkjendelse og det Gudssamfund, som blev skjænket Israel. Troen er fuldelig forvisset om, at Guds Rige vil erobre alle Folkeslag for sig og forene dem i sig, og Kjærligheden vil gjerne dele den saliggjørende Erfaring af denne Guds Naade og Sandhed med alle Mennesker. Psalmesamlingen er den Bog, i hvilken Tro og Kjærlighed i deres Forhold til Folkeverdenen faa det mest fuldtonende Udtryk. Loven er overvejende det ydre Livs Ordning, Profetien kaster truende eller trøstende Lys over Samtidens Historie og den Fremtid, som den bærer i sit Skjød, men Psalmerne ere Reflexen af Lovens Væsen og af Profetiens Kjærne i de Troendes Bønsliv. Vi skue her ind i Hjærtet hos den gamle Pagts Troende og i det Inderste af den gamle

Pagts Religion, og ved Kristendommens Forhold til Psalmerne viser det sig mere end ved dens Forhold til nogen anden gammeltestamentlig Bog, at den aabenbarede Religion er én, og at Maalet for dens Tro, Haab og Længsel er et og det samme.

Missionsaand og Missionsdrift udtales i Psalmerne paa tredobbelt Vis. Først i Opfordringen til at udbrede Kundskab om og Erkjendelse af den ene sande Gud blandt Hedningene. Opfordringen rettes til alle, som høre til Israel og, derfor kjende denne Gud af hans Vidnesbyrd om sig selv i Ord og Historie. David giver Tonen an i Ps. 9. 12: Kundgjører blandt Folkene hans Gjerninger, hvilket klinger igjen hos Jesaja 12. 4 og senere (Ps. 105. 1 og derfra i 1 Krøn. 16, 8): Forkynder blandt Folkene hans Gjerninger. Ps. 96, som i devterojesajansk Stil priser Guds Riges Fuldendelse, siger med andre Ord: Fortæller blandt Hedningene hans Herlighed (Vers 3 og derfra i 1 Krøn. 16, 24) og: Siger blandt Hedningene: Herren er Konge (Vers 10). Et femte Udtryk for Opfordringen er: „Lader høre“, nemlig som Themaet hos Jesaja (48, 20) og Jeremja (31, 7; 50, 2) lyder, Guds Folks Forløsning fra det babyloniske Fangenskab. Hvorledes det, som skal forkyndes, end nærmere bestemmes — altid drejer det sig om at udbrede Aabenbaringsens Guds Ære. De Fromme — saaledes udtrykkes Missionstanken i Ps. 145. 10—12 — sætte Bekjendelsen af Guds Magt og Naade som deres Opgave, forat Kundskaben om Guds vældige Gjerninger og hans Riges straalende Herlighed endelig kan blive Menneskehedens Fælleseje.

Men undertiden rettes Opfordringen ikke til Guds Folk, men af dette til den samlede Folkeverden, om at istemme Lovprisningen af Israels Gud. Ogsaa her giver en Psalme, som bærer Davids Navn, Tonen an, nemlig den i Deboras Stil skrevne Ps. 68, hvis 33. Vers lyder: I Riger paa Jordan! synger for Gud, lovsynger Herren! Ligesaa Korakiden i Ps. 47: „Alle Folkeslag! klapper i

Haand, jubler for Gud med frydefuld Røst. Thi Herren, den Højeste, er forfærdelig, en stor Konge over al Jorden.“ Paa lignende Vis opfordre Ps. 96; 98; 100 den hele Jord til at lovprise Herren; den mindste af Psalmerne, Ps. 117, er en saadan manende Stemme fra Israel: „Lover Herren, alle Hedninger, priser ham alle Folkestammer! Thi hans Miskundhed har været mægtig over os, og Herrens Sandhed er evindelig, Halleluja!“ At dette Raab skulde komme videntud blandt Folkene, kan Psalmisten ikke vente, og dog tror han ikke at tale hen i Vejret; thi hvad han ønsker fremmet, er Guds Raadslutning, og denne Raadslutning kan ikke forblive uopfyldt, og Længslen, Medfølelsen, Bønnen, Troen, som forestiller sig Guds Frelsesværk fuldendt, og Kjærligheden, som ønsker denne Fuldendelse, ere virksomme, af Gud vilde Faktorer til at hidføre den frelshistoriske Afslutning. Beundringsværdig er i saadanne Opfordringer den Troens og Kjærlighedens Magt, som giver dem Vinger. Det forholder sig paa lignende Vis med Opfordringen til at lægge Mærke til Guds vældige Gjerninger, som Profeterne (f. Ex. Jesaja 8, 9: Mærker eder det, alle I Jordens fjærne Lande) fra deres Varde raabe ind i Folkeverdenen. Men det er umuligt andet end, at vi herved komme til at tænke paa de Spørgsmaal, som Pavlus fremsætter i Rom. 10, 14 f.: „Hvorledes skulle de vel paakalde den, paa hvem de ikke have troet? men hvorledes skulle de tro paa den, om hvem de ikke have hørt? men hvorledes skulle de høre, uden der er Nogen, som prædiker? men hvorledes skal Nogen prædike, dersom de ikke blive udsendte?“ Naar vi høre den korakidiske Digter, som i Ps. 49 optræder som Vidsomdigter, begynde med: „Hører dette, alle Folkeslag, vender eders Øren hid, alle Verdens Indbyggere!“ saa vender han sig til en Tilhørerkreds, som han kun i Aanden har foran sig, og som hans Forkyndelse i Virkeligheden ikke naar. Men vi tør tro, at han er besjælet af Haabet om, at hans Digt dog, idet det lever udøde-

ligt, skal naa til de Tiltalte, og da hører hans Raab op at være en oratorisk Overdrivelse.

Men findes der ikke ogsaa Steder, hvor den Enkelte udtaler som sit Forehavende at træde i personligt Forhold til Hedningene og at forkynde dem Israels Guds Overhøjhed og Frelse? Ganske vist, men denne tredie Gruppe af Skriftsteder er forsvindende lille; jeg kjender kun to saadanne, nemlig Ps. 18, 50: Derfor vil jeg bekynde Dig blandt Hedningene, Herre og lovsyng Dit Navn, og 57, 10: Jeg vil takke Dig blandt Folkene, Herre, jeg vil lege paa Harpe for Dig blandt Folkestammer. Ellers indskrænkes overalt Forsættet om at aflægge Vidnesbyrd om Herren til Kredsen af Landsmænd (9, 15; 22, 23; 40, 10; 66, 16); kun i hine to davidiske Psalmer gjennembryder Trangen til en personlig Forkynden den nationale Skranke, og maaske skal man tænke paa saadanne Beslutninger og Løfter af David, naar Gud ved sin Profet Jes. 55, 4 siger om ham: „Se, jeg har sat ham til et Vidne for Folk, til en Fyrste og til en Hersker over Folkeslag.“ Han har overvundet dem ikke alene ved blodig Krig, men ogsaa ved sit Vidnesbyrds Magt. Men at bekræfte dette af Davids Livs Historie formaa vi ikke. Det, hvortil Guds Aand drev David, opfyldtes først efter hans Død, af den David, der blev ved at leve i sine Psalmer og at vinde Hjærter ved dem.

Vi maa antage, at det ikke i Aarhundrederne før Landflygtigheden har manglet paa fromme Israeliter, som i Ihukommelse af deres Verdenskald aflagde Vidnesbyrd om Aabenbaringens Gud, naar de kom i Berøring med Hedninger, — det modsatte er utænkeligt, og dog kunne vi kun sparsomt bevise denne Forudsætning. Kvinden fra Sarepta, til hvem Elia 1 Kong. 17, 8 ff. bliver henvist,

og som dog vel maa have været en kanaanæisk Hedning, henrives ved det, hun oplever ved Omgangen med ham, til den Bekjendelse: „Nu véd jeg dette, at du er en Guds Mand, og at Herrens Ord i din Mund er Sandhed.“ Og den lille fangne israelitiske Pige, som efter 2 Kong. Kap. 5 faar den syriske Hærfører Naeman til at søge Helbredelse for sin Spedalskhed hos Samarias Profet, Elisa, bliver Redskabet til hans Omvendelse; thi efterat han er bleven helbredt, bekjender han: „Se, jeg véd, at der er ikke en Gud paa al Jorden uden i Israel!“ Men at dette skulde ske, var i begge disse Tilfælde ikke egentlig tilsigtet; thi Elias Sendelse til Sarepta havde til Hensigt at beskytte ham mod Hungersnød, og den israelitiske Piges Raad tilsigtede at befri hendes Herre fra den tilsyneladende uhelbredelige Sygdom. Paa lignende Vis forholder det sig med den Rejse til Damaskus, som bliver paalagt Elia 1 Kong. 19, 15, men som Elisa udfører. Ogsaa her drejer det sig om et udvortes praktisk Formaal: Tronfølgen dér; med Graad forkynder Elisa 2 Kong. 8, 10—13 Hasael, at han skal blive Benhadads Efterfølger, men tillige Israels Svøbe. Rigtig nok er denne Indblanding i det damaskeniske Syriens indre Anliggender i og for sig gaadefuld og fuldstændig ubegribelig, naar Sendelsen ikke havde det højere Formaal, at vise Israels Gud som Herre over det nærværende og det fremtidige, som Verdenshistoriens og Profetiens Gud — thi Elisa siger til Hasael: „Jahve har ladet mig se dig som Konge over Aram“ — men dette Motiv til Udsendelsen, som man maa slutte sig til, bliver ikke udtalt.

Kun Jonas Udsendelse til Ninive har udtrykkelig Mission til Formaal. „Gjør Dig rede“ — saaledes lyder den guddommelige Befaling — „gik til Ninive, den store Stad, og raab over den; thi deres Ondskab er steget op for mit Ansigt.“ Han skal drage til den store hedske Stad, ikke for at forkynde den den uigjenkaldelige Dom, men den truende Dom, forat den kunde und-

gaa den ved at gjøre Bod. Ellers raabe Profeterne deres Profetier over Folkene fra deres hjemlige Varde ud i det fjærne; men her skal Profeten tage sit Stade midt i Hedningeverdenen og prædike for Hedningene, d. v. s. mane dem truende og advarende til Bod. Saaledes forstod Jona selv Befalingen; thi han drager til Joppe og tinger sig ombord paa en Tarsisfarer; han skal mod Nordøst, men sejler mod Sydvest — det ses tydeligt, hvilken diametral Modsætning der er mellem Guds Befaling og hans Hjertes Følelser. At han skal prædike Bod for Hedningene og altsaa skal betragte Hedningene som ligeberettigede med Israel til Frelsen — denne Tanke kan han ikke udholde.

Hvorledes kan dette forenes med, at der i Psalmerne og paa andre Steder træder en fra Tro stammende og af Haab besjælet Kjærlighed frem, som søger at drage Hedningene ind til Fællesskab med Israel i Frelsens Besiddelse? Jonas egen Psalme (Kap. 2) viser jo, hvor hjemme han var i den davidiske Psalmesamling. At han dog alligevel søgte at unddrage sig Guds Befaling, kan kun forklares deraf, at denne simpelthen lød paa, at han skulde prædike Bod for dem, altsaa bringe dem Frelsen, den de egentlig skulde komme og søge hos Israel. Hvis Befalingen havde lydt: Raab til Ninive, at det skal vende sig til Israels Gud og denne Guds Folk, saa var han ikke flygtet. Han knurrer endnu, da han, vidunderlig bevaret af Gud for sin Mission, har bevirket ved sin Prædiken, at Niniviterne tro paa Gud og gjøre Bod og derved ophæve Dommen over sig; endnu paa dette Tidspunkt ærgrer han sig, og hvorfor vel, uden fordi det nu er kommet saaledes, som han fra første Færd har tænkt: Gud vil tage sin Trusel tilbage og lade Naade gaa for Ret. Saaledes bekjender han selv 4, 2 — men den egentlige Brod for hans israelitiske Selvfølelse ligger deri, at det nu kommer for Lyset, at der af Hedningene kræves Tro og Bod og intet andet, og at det derved bliver aabenbart, at Vejen til Naaden ikke

med Nødvendighed fører Underkastelse under Israels nationale Lov med sig. Hans Uvilje er nær beslægtet med den Forfærdelse, som efter Ap. Gjern. 10, 45 greb de Troende af Omskærelsen, da den Hellig-Aands Gave kom over Kornelius og hans Hus. Han anede, at Frelsen vilde gaa tabt for Israel i samme Maal, som den brød Nationalitetens Skranke. Ved Hedningenes Antagelse træder Israels Tab af Sønnekaaret frem for hans Seerblik, og det er den dybeste Grund til hans bitre Uvilje.

Til Kongens og Folkets Bod i Ninive svarer de hedenske Sømænds Opførsel i Bogens Indgang; allerede her bliver Hedningenes Modtagelighed for Frelsen stillet den nationalt sneversynede Profet for Øje! Thi efter at Jona har givet sig tilkjende for dem, opbyde de ikke alene alt for at frelse Jahves Profet, men blive grebne af Rædsel for Jahve, begynde at bede til ham, ofre og aflægge Løfter. Det er en og samme Ide, som i første og tredie Del af Bogen (Kap. 1 og 3—4) kommer til historisk Fremstilling, og som bliver gjort Profeten indlysende ved Kikajon d. v. s. den hurtigt opvoxede og hurtigt visnede Ricinusplante: „Du ynkes over den Kikajon, som du ikke har arbejdet for og ej faaet til at voxer, det, som blev til paa een Nat og blev ødelagt paa een Nat; og jeg skulde ikke ynkes over Ninive, den store Stad, i hvilken der er mange flere end tolv Gange ti tusinde Mennesker, som ikke vide Forskjel paa Højre og Venstre, og mange Dyr?“ Altsaa — vil dette Gudsord sige — Hedningeverdenen er Gjenstand for guddommeligt Arbejde og Pleje, Forsyn og Opdragelse, og ikke en Gang Kvæg, end sige Mennesker ere udelukkede fra Guds barmhjærtige Omsorg.

Ogsaa den mellemste anden Del af Bogen er af væsentlig Betydning for Bogens Ide. Ligesom Profeten i den første og tredie Del erfarer, at Herrens Vidnesbyrd og hans Ords Prædiken overfor Hedningene aldeles ikke er en forgjæves Sag, saaledes fortæller den mellemste

Del, hvorledes Profeten, som tilsyneladende var tabt for sit Kald, dog ved Guds vidunderlige Indgriben bliver bevaret for samme. Hans Vej til Hedningene gaar gennem Graven i Fiskens Bug. Som et Under for sig selv og for Niniviterne drager han prædikende gennem den hedenske Stad. Han er en Type for Jesus, hvis Vej til Hellenerne gaar gennem Graven i Jordens Dyb, dog med den Forskjel, at den gammeltestamentlige Profet blev bragt i Graven ved sin egen sneversynede Jødedom, medens den, som er hans Modbillede, blev bragt derned ved Farisæernes og det fanatiserede Folks sneversynede Jødedom.

Denne lille Bog, som tager det saa haandfast alvorligt med den guddommelige Naades Almindelighed, er i det gamle Testamente som et himmelfaldent Klemodie. Den er en Retfærdiggjørelse fra Israels Gud mod den Miskjendelse, at han skulde være Jødernes exclusive National-Gud. Den slaar paa samme Tid den hedenske og den moderne rationalistiske Forestilling om Israels Gud til Jorden. Den er en guddommelig Æresoprejsning for Hedningene overfor al nationalstolt jødisk Indbilskhed. Denne Bog af Jona, hvis Navn betyder Due, er som en fra Israel udsendt Due, der bringer Hedningene Fredens Oljegen.

Den tier med beundringsværdig Tilbageholdenhed om den Virkning, som de guddommelige Frelsesmidler have øvet paa Profeten. Men hvis de ikke havde haft den tilsigtede Virkning, vilde Bogen overhovedet ikke være bleven skrevet. Og selv om vi ikke kunne eftervise Virkningen af Guds opdragende Gjærning paa Jona selv, vil man dog kunne paavise Eftervirkninger af denne forunderlige Bog i den følgende Tids Literatur.

„Profeten staar, Apostlen gaar“, siger Paulus Cassel sindrigt og træffende. Gaar ud i Alverden! siger Kristus til Apostlene, og de gik. Men blandt det gamle Testaments Profeter er Jona den eneste, som er gaaet, og det endda ikke frivilligt, men ved Tvang fra Guds Side. Just paa Grund af denne Ubevægelighed hos Profeterne finder man intetsteds i det gamle Testamente en Fremtidsskildring af en Profet, som gaar ud blandt Hedningene og vinder dem for den sande Religion.

Paa samme Maade forholder det sig med Kongens og Præstens Skikkelser. Israels Folk har haft Konger, som lod det være sig magtpaaliggende at udbrede den rette Gudsdyrkelse, men dog kun idet de med dette Formaal for Øje som Josafat (2 Krøn. 19, 4) og Josia (2 Krøn. 34, 7) berejste deres Land. Og i den Kommission, som Josafat afsendte, for at den skulde drage gennem Judas Stæder og undervise Folket i den aabenbarede Religion, var der vel ogsaa Leviter og Præster (2 Krøn. 17, 7—9), men det er det eneste Tilfælde, hvor Præster forekomme som vandrende Lærere; ellers viser det sig overalt, at Præstens Virksomhed, d. v. s. hans Lærervirksomhed, er bunden til hans Guds Hus midt i Folket.

Som vi have set, manglede det ikke hos de gammeltestamentlige Troende paa Erkjendelse af den Pligt at skulle prædike Guds Ord for Hedningene. Men hverken i Profetens eller Kongens Kaldsstilling laa der noget, hvorved der kunde vindes en Forestilling om, at denne Pligt burde udføres, at denne Ide burde omsættes i historisk Virkelighed. Landflygtigheden gav Stødet til dette Fremskridt, og i anden Del af Jesajas Bog er det kommet til Udførelse. Om en anden Konge over Israel end Jahve er her ikke Tale (41, 21; 43, 15; 44, 6), heller ikke om Messias som Konge, medens Jeremja og Hesekiel, som endnu havde Judas og det davidiske Dynastis Katastrofe i frisk Erindring, overbyde hinanden i Profetier om den anden David. Om Præsterne læse vi kun (43, 28) det tilbageskuende Ord af Herren: „Jeg

vanhelligede de hellige Fyrster“, og over Profeterne den klagende Dadel (56, 10): „Alle hans Vægttere ere blinde, de vide intet.“ Folket, som manglede den hidtilværende theokratiske og Frelsen formidlende Repræsentation, er vist tilbage til sig selv, og den store med Jesajas Aand fyldte Profet, som har forfattet Talerne til de Landflygtige Jes. Kap. 40—66, var det givet, ud fra Israels Adspredelse i Hedningeverdenen at gennemskue dets frelseshistoriske Bestemmelse i nye, store Sammenhænge. Israel skal, som Begyndelsen af den sinaitiske Lovgivning siger, være et Kongerige af Præster (2 Mos. 19, 6). Til denne Tanke om Israel som Midlerfolket vender de Landflygtiges Profet tilbage. Ligesom Mennesket kun naar til et højere Trin i Tilværelsen ved at gaa tilbage til det første Stadium, dets Udspring fra Jordens Støv, saaledes synes Messiastanken i Jes. Kap. 40—66 ligesom at være gaaet tilbage til dens oprindelige Kaos: fra Folkets brede Basis opstaar den paany i fornyet, gjenfødt Skikkelse. Det er Folket, hvem Herren 55, 3—5 tilbyder en ny Pagt, som er Virkeliggjørelsen af de urokkelige guddommelige Forjættelser, der ere givne David. Det politiske Messiasbillede er opgivet. Israels Gjenopstandelse og Verdens aandelige Fornyelse staar som et Haab for den Kjærne af Folket, der i Sandhed er Jahves Tjener, og hvis frelsende Midlerkald har sit Toppunkt i En, som paa fuldkommen og afsluttende Maade fuldbringer, hvad der er Maalet for den guddommelige Frelsesraadslutning. Det ensidige Kongeideal er taget tilbage og sammensmeltet med Tanken om Folket, der var kaldet til at være Bærer af og Midler for Frelsen, og denne Tanke bliver Støbeformen for et nyt aandeligt Messiasbillede, som forener alle det gamles ufor-gængelige Bestanddele i sig.

Profeter, Præster og Konger ere fremgaaede af Israel, det bærer altsaa alle tre formidlende Embeder i potenseret Form i sig, og det kaldes Jahves Tjener som det Folk, der er kaldet til en profetisk-præstelig-kongelig

Tjeneste, ikke blot til Bedste for sig selv, men for den hele Menneskehed; thi Guds naadige Vilje omfatter alle Folk, og Israel skal hjælpe med til Virkeliggjørelsen af denne naadige Vilje. Det er Profet-, Præste- og Kongefolket og derfor Messiasfolket. Men Profeten staar, og Apostlen gaar. Derfor se vi, at det profetiske Embede efter at være ført tilbage til Folkets Ide igjen gaar frem deraf som det apostoliske Embede. Israel modtager en ny Lov — den som er profeteret af Jesaja 2, 3 b — og skaffer den Anerkjendelse i Hedningeverdenen. Det er et Apostelfolk, i højere Forstand end Jona, hvis Bog følger efter Obadja, et „Bud, som er udsendt blandt Hedningene“.

Vel er Folkets Masse ikke paa Højde med denne Tanke, utro mod Herren og uskikket til denne midlende Mission, blind, skjønt de have Øjne, og døv, skjønt de have Øren Jes. 43, 8, saa at Herren maa klage 42, 19: „Hvo er blind, naar det ikke er min Tjener, og døv som den, jeg udsendte som mit Bud!“ Men der findes dog ogsaa saadanne, som ikke blot paa udvortes Maade tilhøre dette Folk med en saa høj Bestemmelse, men virkelig tjene Frelsens Gud i Frygt og Bekjendelse trods det Fjendskab, som træder dem i Møde. Om dette Israel, som er Israel ikke blot af Navn, men efter sin Aand, gjælde saa dybe og indtrængende Ord som 44, 2: „Frygt ikke, min Tjener Jakob! og du Jeschurun, som jeg udvalgte!“ Efter sit Væsen betegnes det i 51, 7: „Hører mig, I, som kjende Retfærdighed, du Folk, i hvis Hjerte min Lov er!“ Og ved denne indre Kreds i Israel bliver Begrebet af Jahves Tjener ikke staaende: fra dette Kollektiv af det sande Israel trækker det sig endnu snevrere sammen til et personligt Centrum, til en Enkelt, som er Israel i højeste Potens 49, 3, den fuldkomne Virkeliggjørelse af det, som Israel skal være, og af det, som det skal yde 49, 6: „Jeg satte dig til en Folkepagt, til Lys for Hedningene“ d. v. s. til Midler for en ny Pagt mellem Israel og Israels Gud og derud-

fra til Frelsens Lys for den afguderiske Hedningeverden. I ham har Israels profetisk-præstelig-kongelige Bestemmelse sit Toppunkt, i ham faar Israel som Apostelfolk sin højeste Personifikation, han er den fra Gud Sendte i eminenteste Forstand, som han selv siger 48, 16: „Og nu har den Herre, Herre sendt mig og sin Aand“, og 61, 1: „Den Herre, Herres Aand er over mig, derfor har Herren salvet mig, til at kundgjøre et godt Budskab for de Fattige.“ Han er bestemt til at blive Guds Frelse indtil Jordens Ende 49, 6, altsaa Verdens Frelser, og han bliver det, idet han ikke under sig Ro eller Rast, førend han har kundgjort den guddommelige Ret d. v. s. den sande Religion over hele Jorden — og Hedningenes Anelse og Længsel kommer ham i Møde: „paa hans Lov vente Øer“ 42, 4.

Paa hvem andre passer dette profetiske Billede end paa Jesus, vor fra Juda udgangne Herre (Hebr. 7, 14), vor Bekjendelses Apostel og Ypperstepræst (3, 1)? Som Modbillede til Jona, idet han var 3 Dage i Jordens Skjød, har han, den Opstandne, vendt sig med sin Prædiken om den ny Pagt, som han har beseglet med sit Blod, til Hedningene gennem sine Apostle, der overføre, hvad der oprindelig gjælder ham, paa sig selv, idet de Ap. Gjern. 13, 47 sige: „Thi saaledes har Herren befalet os: Jeg har sat dig til Hedningenes Lys, at du skal være til Saliggjørelse indtil Jordens Ende.“ I ham, Israels Søn, og i hans Apostle, Israels Sønner, er Israels Kald som Apostelfolket kommet til fuldt Gjennembrud. Om man paa de paagjældende Steder vil opfatte Guds Tjener kollektivt eller personligt — det gjør intet til Sagen, Israels Historie viser ikke nogen anden Opfyldelse af det profeterede end den, som er givet i ham. En anden, endnu fremtidig, Opfyldelse, som skulde overgaa den, der er givet i ham, er utænkelig.

Det Spørgsmaal paatrænger sig nu, om der i Israels førkristelige Historie lader sig paaavise praktiske Virkninger af det ideale Billede, som af Profetien var givet i Herrens Tjener. Ogsaa dér, hvor „Herrens Tjener“ kaldes den Ene, i hvem Israels Apostelkald har sit Topunkt, er denne Ene dog Ideal for hele Israel, hvis Apostelkald ikke hviler, før dette Toppunkt naas, ligesom det heller ikke udslukkes, efter at det er naaet. De Landflygtiges Tilbagevandring til Fædrelandet begyndte 536 under Kyros. En talrig Diaspora, som til Forskjel fra de assyriske Exulanter, der tabte sig i Hedningeverdenen, holdt fast ved Religionen og saaledes bevarede sin Nationalitet, blev tilbage i alle Lande. Mellem 536 og Kristendommens Begyndelse ligger et halvt Aartusindes lange Tidsrum. Har det jødiske Folk i denne lange Tid i sit Hjem og i det Fremmede, ihukommende Israels Apostelkald, øvet Indflydelse paa Hedningene for at drage dem over til den ene, hellige Guds Religion?

I alle tre efterexilske Profetskrifter finde vi den sikre Forventning udtalt, at den samlede Folkeverden skal slutte sig til Israel i Tilbedelse af den ene Gud, hvis Centralhelligdom er Templet i Jerusalem; men der findes intet Opraab til ved Bekjendelse og Prædiken at arbejde hen mod dette Maal. Men det maa dog i den exilske Tid være sket, thi Tilbagevandringerne under Serubabel-Josua og Esra og Fuldmagterne, som bleve givne Nehemja, ere foranledigede af en overfor det jødiske Folk og deres Religion gunstig Stemning hos de persiske Konger, som ikke kan tænkes fremkommet paa anden Maade end ved Bekjendelse. Daniel og de to andre, som med ham bleve kastede i Ildovnen, ere saadanne Bekjendere; men deres Bekjendelse har ligesom Konfessorernes og Martyrernes i den selevkidiske Tid udelukkende Karakteren af en passiv Modstand, som er rede til at dø for den ene, sande Gud og hans Lov. En egentlig Opfyldelse af Missionspligten foreligger her ikke.

Og endnu mindre falder den voldsomme Propaganda under Johannes Hyrkan, som paatvang Idumæerne og Ituræerne Jødedommen, ind under dette Synspunkt; thi det i Jes. Kap. 2 opstillede apostolske Ideal kjender ingen andre overvindende Magter end Aanden, Ordet og Kjærligheden.

Idet vi se os om efter en saadan Missionsvirksomhed, falder vort Blik paa den rige, palæstinensisk- og hellenistisk-jødiske Literatur fra de førkristelige Aarhundreder. De fleste af de Skrifter, som høre til denne Literatur, saavel de oprindelig hebraiske som de oprindelig græske, have en særlig jødisk, aldeles ikke paa Verden udenfor Israel rettet Tendens, og det herskende Karaktertræk i dem bestaar deri, at de føres tilbage til berømte Navne, bag hvilke deres Forfattere skjule sig; denne Fiktion, som langt fra ansaas for et literært Bedrag, var den Gang en almindelig Fremstillingsform. Dette gjælder f. Ex. om Jeremias Brev til begge Rigers Landflygtige, som udgjør en Del af Baruks Bog, og om Salomos Visdom, denne skjønneste og aandfuldste hellenistiske Bog, der ligesom Jeremias Brev, i Kap. 13—15 bekæmper Afguderiet, men udmærker sig ved, at den maaske oprindelig var bestemt ikke blot for jødiske, men ogsaa for hedenske Læsere, og altsaa paa en vis Maade var et Missionskrift. Med endnu større Sandsynlighed kan man sige om den jødiske Tragediedigter Ezekiêlos, at han ved sin dramatiske Bearbejdelse af bibelske Æmner vilde indgyde Hedningene Respekt for det guddommelige Storartede i hans Folks Historie. Og Filos Forgænger Aristobuls Værk om den mosaiske Lov, som nu kun er bevaret i enkelte Brudstykker, er udtrykkelig rettet til Kong Ptolemæos Filometor og tog altsaa Sigte paa en hedensk Læsekreds. I endnu langt højere Grad ere Filos Værker, hvis Virksomhed naar ind i Kristendommens første Tid, en spekulativ Forherligelse af den aabenbarede Religion og dens Kildeskrifter, saavel for hedenske som for jødiske Læsere. Det laa i Sagens

Natur, at Jødedommens Selvbevis overfor Hedenskabet maatte faa en polemisk-apologetisk Karakter. Filo og Josefos skrev særlige Apologier for deres Folk, og overhovedet søge begges Værker at fremstille Mosaismens alt overgaaende Ophøjethed, uden at de sondre Profetien derfra. Men der findes ogsaa egentlige Missionskrifter, som direkte søgte at vinde Stemningen for Jødedommen og hverve den Tilhængere. De have alle det fælles Kjendemerke, at de udgive sig for at være fremgaaede af Hedenskabet selv. Dette er saaledes Tilfældet med Sibyllinerne, i hvilke den hedenske Profetinde i homerisk Sprog fortæller de hedenske Folk Verdens Historie fra Begyndelsen og formaner dem under Trusler og Forjættelser til bodfærdigt at underkaste sig Aabenbaringens Gud. De os foreliggende tolv Bøger (Bog 1—8; 11—14) af dette sibylliske Orakel ere (i det mindste i deres i 3. Bog indeholdte Grundlag) af jødisk Oprindelse. En Bog om Abraham, som er bleven tillagt den hedenske Filosof og Historiker Hekataeos fra Abdera, er gaaet tabt; den var ligeledes en Lovprisning af Abrahams Religion og Folk i en Hednings Mund. En Ordsprogssamling paa 230 Hexametre gjør den gamle Gnomiker Fokylides fra Milet til Forkynder af bibelske Sæderegler, særlig hentede fra de 5 Mosebøger. Særdeles dristigt blev der tillagt Orfevs et Digt, hvori han døende overfor sin Søn Musæos bekjender sig til den alene sande Gud og siger sig løs fra sine tidligere Digtes Polytheisme. Og Udtalelser af lignende Indhold bleve tillagte Æskylos, Sofokles og andre klassiske Digtere, idet man satte uægte Fragmenter ind blandt de ægte, og, selv uden kritisk Sans, regnede paa Tidsalderens Mangel paa Kritik — ikke uden Held, thi ogsaa de gamle Kirkefædre bruge naivt disse forfalskede Varer.

Ganske vist havde man i Oldtiden og langt ind i, ja udover Middelalderen endnu ikke de retslige Begreber om literær Ejendom, som ere blevne herskende, efterat Reformationen overfor traditionel Lettroenhed har givet

den historiske og literære Kritik sin Ret. Og det forholder sig ikke med disse Skrifter, som gaa under et falsk Navn, saa slemt som med den af Jesuiten Roberto de' Nobili 1606 til Indien importerede forfalskede Veda, et snildt religionsblandende Makværk, som søgte at indsmugle Kristendommen under Navn af Brahmisme. Men hine forfalskede Vidnesbyrd fra hedensk Mund volde os dog mere Afsky end Glæde. Den hellige Skrift indeholder intet, som ligner disse Forfalskninger. Derimod er Indførelsen af Salomo som talende i Visdommens Bog (der følger Prædikerens Bogs Exempel) og af Baruk og Jeremja i Baruks Bog uskyldig. Og en Filos og Josefos' forfattermæssige Missionstjeneste taber ikke sit Værd for os derved, at hin ved at ville forene den aabenbarede Religion med Platos og Stoas Filosofi er kommen paa Afveje, og at denne ved at ville gjøre den aabenbarede Religion antagelig for Romere og Grækere er forfaldet til megen falsk Tillæmpning, som kan forklares af hans Karakters Svaghed. Disse to Mænds Aandsværker ere, ethvert paa sin Vis, blevne af stor Betydning for Kristendommens første Historie. Begge høre endnu til den gammeltestamentlige Tid, forsaavidt Kristendommen ikke, efter hvad vi vide, er traadt dem saa nær, at de have maattet bestemme sig for eller imod den.

Lignelsen siger, at Himmeriges Rige ligner en Surdej, som en Kvinde tog og nedlagde i 3 Maader Mel, indtil det blev syret altsammen. Surdejen ligger skjult i Melmassen, dens Virkning er ikke øjeblikkelig, men først lidt efter lidt gennemtrænger den alt. Det kan derfor ikke undre os, at Kristendommen i det første Aarhundrede af sin Optræden ikke aftvang jødiske Storerheder som Filo og Josefos nogen Opmærksomhed; Jesu Historie med dens blodige Udgang blev tiet til Døde

eller afskrækkende forvansket, som det ses af Talmud og de Materialer, der fra jødisk Side blev leveret Kelsos til hans Angreb paa Kristendommen; den ny Tro gik for at være et jødisk Kætteri, og det varede længe, inden den hedenske Verden fik Øjnene op for, at den i Kristendommen havde en Modstander, med hvem den maatte bestaa en Kamp paa Liv og Død. Og ligesaa lidt tør man undre sig over, at Jødedommen i dette første kristne Aarhundrede havde slaaet dybe Rødder og fundet vid Udbredelse midt i den hedenske Verden. Det er uretfærdigt og vildledende, naar Grätz ¹⁾ sammenligner denne glimrende Tilslutning til Jødedommen med den ved Siden deraf sparsomme Tilslutning til Kristendommen for deraf at drage Slutninger til Forherligelse af Jødedommen, og naar han med et Sideblik til Kirkens Missionsvirksomhed er stolt over, at Jødedommen har naaet saa store Resultater uden at missionere. Da Kristendommen traadte ind i Verden, var det jødiske Folks Adspredelse over alle Jordens Lande allerede gennem et halvt Aartusinde mere og mere tiltaget, og Surdejen havde altsaa Tid nok til at virke gennemsyrende paa den hedenske Masse. Men efterat den romerske Verdens Hedenskab paa en langt dybere og mere omfattende Vis, end Jødedommen havde formaaget det, var bleven overvundet af Kristendommen, viser det sig, at Jødedommen ganske er vist tilbage til sig selv; en Omvendelse som Kasarernes i det 8. Aarhundrede fra Islam til Jødedommen staar ganske alene — Bevidstheden om den Pligt at udbrede den sande Religion i Verden er udslukt i Jødedommen, men var levende i Kristendommen, rigtignok ikke uden at Kirken i Forbindelse med Staten betjente sig af forkastelige Tvangsmidler til denne Udbredelse.

Ligesom den Kirke, der fremgik af Reformationen i Tyskland og Schweiz, maa betragte den forreforma-

¹⁾ En jødisk Historiker.

toriske Kirkehistorie med dens Lys- og Skyggesider som sin egen Forhistorie: saaledes er Jødedommens Historie til ind i det første Aarhundrede Kristendommens afsluttende Forhistorie, og de Erobringer, som Jødedommen før og efter Kristus havde gjort midt i Hedningeverdenen, staa for os som glædelige Beviser paa den Overbevisnings- og Tiltrækningsmagt, som den aabenbarede Religion har, skjønt den allerede den Gang mere havde Karakteren af lovmæssigt udvortes Væsen end af profetisk Inderlighed.

„Af os — siger Josefus c. Apion. II, 39 — er der overfor alle andre Mennesker bleven aflagt Vidnesbyrd om Lovene, og disse have bestandig mere og mere vakt deres Opmærksomhed . . . Fra gammel Tid viser der sig endog blandt Masserne (ikke alene hos de fremragende Tænkere) megen Iver for vor Religion, og der findes ingen hellenisk eller udenlandsk By og intet Folk, hvorhen ikke den hos os brugelige Sabbatshvile er trængt, hvor ikke vore Faster og mange af vore Spise-love overholdes, og hvor Lysene ikke tændes paa Sabbats-aftenen. Ogsaa vort Sammenhold, vor Offervillighed, vor Handelsfid og vor Udholdenhed i Trængsler for Lovens Skyld søge de at efterligne. Ja, hvad der er det Forunderligste, uden sanselige Pirrings- og Lokkemidler, alene i Kraft af sig selv, har Loven vist sig saa mægtig — som Gud gjennemtrænger den hele Verden, saaledes har Loven banet sig Vej til alle Mennesker.“ I sit Værk om den jødiske Krig VII, 3, 3 bekræfter han dette ved det syriske Antiokias Exempel: De derboende Jøder, siger han, have samme borgerlige Ret som Hellenerne, og idet de have draget en stor Mængde Hellenere over til deres Gudstjeneste, have de paa en vis Maade optaget dem i deres Midte. Som det stod til i Antiokia, saaledes ogsaa i Damaskos, Alexandria og Rom — Mænd og i Særdeleshed Kvinder bekjendte sig til den jødiske Religion; flere Fyrstehuse i Palæstinas og Syriens Nabolande gik over til den, vel ikke alle af

saa rent et Motiv som det adiabeniske; Palmyra, Ituræa, Haurân vare stærkt judaiserede; man kaldte, som Dio Cassius (XXXVII, 27) siger, nu saadanne for Jøder, som, skjønt de vare af en anden Nation, dog havde antaget de jødiske Sæder. Saa ængstende stærk var Jødedommens Indflydelse bleven, at Seneca klager i et af Augustin (de civitate Dei VI, 11) citeret Sted: „I den Grad har dette forvorpne Folks Levevis grebet om sig, at de allerede have fundet Indgang i alle Lande, — de Besejrede have skrevet Love for Sejrherrerne.“

Naar vi tage i Betragtning, at Jødedommen, som Tacitus anklagende siger (histor. V, 5), bekjendte Oversanseligheden og Enheden hos Gud som et Væsen, der var ophøjet over alt og evigt, som hverken kunde afbildes eller var underkastet Forgængelighed, saa maa vi glæde os over disse Jødedommens Erobringer. Men vor Glæde vilde være større, hvis de i sig mindre bar Karakteren af Lovmæssighed og mere Karakteren af en Omvendelse fra de stumme Afguder til den ene levende Gud, og hvis Historien og Literaturen havde flere aandelige Frugter af disse Omvendelser at opvise. Forfærdelig foragteligt lyder Ordet fra Israels største Søn, som ofrede sig for sit Folk (Matth. 23, 15): „Ve Eder, I Skriftkloge og Farisæer, I Øjenskalke! at I drage om til Vands og Lands for at vinde en Tilhænger; og naar han er bleven det, gjøre I et Helvedes Barn af ham, dobbelt mere end I ere.“ Ogsaa Talmud kjender en hyklende Farisæisme, som den hudfletter, og udtrykker sin Klage over Proselyterne i dette Ordsprog: „Proselyterne ere fordærlige for Israel som Spedalskhed.“ Herrens Ord er rettet mod den haandværksmæssige Propaganda af ukaldede Folk, som fremfor alt skulde have begyndt deres Omvendelsesværk med sig selv, ikke mod en jødisk Missionsiver overhovedet, som kunde være fremkaldt af en hellig Pligtfølelse og en ren Medfølelse med Afgudsdyrkerne.

Det lader sig ikke nægte, at Kristendommens Ud-

bredelse er bleven fremhjulpet ved Jødedommens Udbredelse, men det er ikke mindre sandt, at Kristendommens egen Udbredelse derved er bleven besværliggjort. Den efterexilske Jødedom var siden den esra-nehemianske Tid mere og mere forfalden til gjerningsretfærdig og ceremoniel Lovmæssighed, og den Messiaside, som var bleven herskende, var mere politisk end ethisk og lader ikke spore nogen Indvirkning af det deuterio-jesajanske Ideal af Guds Tjener. Hvem kan ogsaa fortænke den jødiske Patriotisme fra det første og andet Aarhundrede i, at den længtes efter Befrielse fra det romerske Aag! Men Kristendommen sympathiserede — uden derfor at være upatriotisk — ligesaa lidt som de gamle Profeter (Jes. 28, 15; Hes. 17, 15 ff.) med en revolutionær Selvtægt og maatte derfor fra Jødernes Side erfare det samme som Profeten Jeremja, der gjaldt for at være Rigsfjende og Landsforræder, fordi han modarbejdede Frafaldet fra det kaldæiske Herredømme, idet hans aandelige Seerblik gennemskuede, at den gudvelbehagelige Vej til Frihed ikke gaar gennem Edsbrud.

Kristendommens Stilling til Loven og den Omstændighed, at de Kristne ikke deltog i Rejsningerne mod Romerne under Nero og Hadrian, forøgede Spændingen mellem Synagogen og Kirken. Dertil kom, at i de første kristne Aarhundreder grundlagdes Talmudismen, som med haarfin Rigorøsitet satte Lovbogstav og Lovoverlevering i System; denne Overdrivelse af Ceremoniloven var tillige en Overdrivelse af Jødedommens nationale Karakter og en Afspærrelse fra den internationale Kristendom. Hvorledes senere den gjensidige Fremmedgjørelse er bleven skjærpet og gjort dybere ved Ild og Sværd, derom fortælle Blade i Kirkehistorien, som dryppe af Blod og ere sværtede af Baalets Røg.

Ved Skyld paa begge Sider er det aldrig kommet til en Vexelvirkning mellem Kirken og Synagogen, som kunde gennemføres i Kjærlighed og Sandhed. Men det maa og vil komme dertil, thi uden en saadan Vexelvirk-

ning kan man ikke vente nogen Bedring, endsige da Forandring af Fjendskabet. Men det profetiske Ord taler om en Enhed tilsidst.

Ogsaa Reform-Jødedommen haaber paa Enheden, men i den Forventning, at Kristendommen vil opgive sig selv. „De mærke det godt, alle Jødefjender og Jødehadere“ — siger en reform-jødisk Stemme — „en Kristendom uden Gudmennesket, uden den Korsfæstede, uden overnaturlig Formidling, uden Tro paa Underet og Mysterier maa nødvendig føre til Anerkjendelse af Jødedommen som en religiøs Verdensmagt, hvis Mission ikke er opfyldt, før Kirken og Moskeen ere smeltede sammen i en ren ethisk kosmopolitisk Theisme, det er, den jødiske Profetisme.“ Dette er jødisk Fritænkeri, som den nationale Selvfølelse blot giver et bibelsk Anstrøg.

Men vi se i den gammeltestamentlige Profetisme Forberedelsen til den Frelse, som er aabenbaret i Jesus Kristus. Allerede nu har Israel opfyldt sin Bestemmelse, ved at Verdens Frelser (Jes. 49, 6) er fremgaaet af dette Folks Skjød. Men naar det en Gang med et i Anger hensmeltet Hjertes hele Inderlighed vil omfatte den saa længe Miskjendte, da vil det føre sin Bestemmelse til Ende, idet det efter den korsfæstede, men igjen opstandne Herrens Tjeners Exempel og i hans Følge udfører sit apostolske Kald og hjælper med til at fuldende Menneskehedens Evangelisering. „Da ville vi rejse os“ — siger en jødekristelig Stemme — „og ville igjen begynde vor Vandring gennem den vide Verden og dér, hvor den evige Jøde har vandret, vil nu Jøden skride frem som Apostel.“

Smaaskrifter til Oplysning for Kristne.

Under Prof., Dr. *Fredrik Nielsens* Ledelse udkommer der paa undertegnedes Forlag en Række Smaaskrifter om kirkelige og religiøse Æmner, der have Interesse for danske Kristne. Mænd fra de forskjellige Lejre indenfor den danske Folkekirke have tilsagt deres Medvirkning til dette Foretagende, og af og til ville ogsaa Arbejder af fremragende Forfattere i Udlandet i Oversættelser blive indlemmede i Samlingen.

Første Bind (Aargang 1886) indeholder:

- C. J. Brandt:** Vore danske Kirke-Salmebøger fra Reformationen til Nutiden. 1 Kr. 15 Øre.
- P. Madsen:** »Bornholmerne« eller den saakaldte lutherske Missionsforening. 35 Øre.
- C. A. Row:** Kristus som Livets Lys. 60 Øre.
- F. Buhl:** Om Prædikerens Bog. 75 Øre.
- F. Nielsen:** Hofpræst Stöcker og den kristelig-socials Bevægelse i Berlin. 1 Kr. 20 Øre.
- A. S. Poulsen:** Den jødekristelige Bevægelse i Syd-Rusland. 1 Kr. 15 Øre.
- V. Schousboe:** Om vore Dages kristelige Foreninger for unge Mænd. 1 Kr. 25 Øre.

Pris for hele Bindet: 5 Kr.

Andet Bind (Aargang 1887) indeholder:

- A. D. Jørgensen:** Hans Adolf Brorson. 1 Kr.
- R. Flint:** Positivismen og den positivistske Religion. 50 Øre.
- F. Nielsen:** »Frelsens Hær«. 65 Øre.
- F. Buhl:** Om Jobs Bog. 1 Kr. 15 Øre.
- R. Volf:** J. H. Wichern og den indre Mission. 85 Øre.
- Josef Rabinovitsch's Levned,** fortalt af ham selv. 50 Øre.
- H. Westergaard:** Kirkelig Statistik med særligt Henblik paa Danmark. 1 Kr.
- H. Scharling:** Darwins Lære om Menneskets Oprindelse. 85 Øre.

Pris for hele Bindet: 5 Kr.

Tredje Bind (Aargang 1888) indeholder:

- C. J. Brandt:** Salmedigteren Hans Christensen Sthen. 1 Kr.
H. C. Sthen: Udvalg af [hans] Salmer og aandelige Rim. ved
Brandt. 75 Øre.
A. Sincerus: Menighederne i Wupperdalen. 60 Øre.
F. Nielsen: Charles Kingsley og den »kristelige Socialisme« i Eng-
1 Kr. 40 Øre.
L. Gude: Søndagens Grund og Velsignelse. 50 Øre.
H. Ussing: Søndagsskolen. 1 Kr. 60 Øre.

Pris for hele Bindet: 5 Kr.

Fjerde Bind (Aargang 1889) indeholder:

- F. Petersen:** Modern Moral eller kristelig Moral? 85 Øre.
C. J. Brandt: Udsigt over vore danske Bibeloversættelsers Hist. 1 Kr. 2
Moderne Kristendom. 1 Kr. 35 Øre.
F. Buhl: Gennesaret Sø og dens Omgivelser. 1 Kr. 15 Øre.
A. Kjølhede: Lord Shaftesbury. En historisk Skildring. 1 Kr. 50
G. Salmon: Apostlen Peters Stilling. 35 Øre.

Pris for hele Bindet: 5 Kr.

Det første Hefte af femte Bind (Aargang 1890) indeholder

- F. Delitzsch:** Ere Jøderne Guds udvalgte Folk? 85 Øre.

De følgende Hefter ville blandt andet indeholde:

- A. C. Bang:** Johan Nordal Brun.
F. Nielsen: Dagbogsblade fra Italien.

Hvert af Smaaskrifterne udgjør et hele for sig og
ges særskilt. Der udgives aarlig 25 Ark, og hvert
Smaaskrifter danne et Bind, til hvilket der ved Aarets
ning leveres et Titelblad og Indholdsfortegnelse. Pris
for Subskribenter 20 Øre for Arket, for Ikke-Subskribe
højere.

Karl Schönberg.